

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Jana Tomaščinová

**Zásada kontradiktornosti a její uplatnění v trestním řízení**

**Diplomová práce**

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 13. dubna 2016

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 13. dubna 2016

---

Jana Tomaščínová

## **Poděkování**

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu diplomové práce, panu prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc., za jeho odborné vedení a za cenné rady, které mi v průběhu psaní diplomové práce udílel.

## Obsah

<b>1. Úvod .....</b>	<b>1</b>
<b>2. Základní zásady trestního řízení a zásada kontradiktornosti .....</b>	<b>3</b>
<b>3. Dva základní modely trestního procesu a jejich vývoj.....</b>	<b>10</b>
3.1. Vývoj inkvizičně-obžalovacího modelu trestního řízení .....	10
3.2. Vývoj adverzárního modelu trestního řízení .....	15
3.3. Závěrečné poznámky k vývoji obou modelů a ke kontradiktornímu řízení .....	18
<b>4. Kontradiktorní řízení jako součást práva na spravedlivý proces .....</b>	<b>21</b>
4.1. Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a její význam při ochraně lidských práv .....	21
4.2. Právo na spravedlivý proces v Úmluvě .....	24
4.3. Právo na spravedlivý proces v České republice.....	29
<b>5. Kontradiktornost trestního řízení .....</b>	<b>33</b>
5.1. Zásada kontradiktornosti a zásada rovnosti zbraní .....	33
5.2. Zásada kontradiktornosti a právo obviněného být přítomen jednání soudu .....	39
5.3. Právo na předvolání a kontradiktorní výslech svědka .....	48
<b>6. Závěr .....</b>	<b>55</b>
<b>7. Seznam použité literatury .....</b>	<b>57</b>
<b>8. Shrnutí .....</b>	<b>64</b>
<b>9. Summary.....</b>	<b>66</b>
<b>10. Název diplomové práce v anglickém jazyce .....</b>	<b>68</b>
<b>11. Klíčová slova – Keywords .....</b>	<b>68</b>

## 1. Úvod

V souvislosti s potřebou rekonfigurace trestního práva procesního, která dosud nebyla provedena, přestože o přijetí nového trestního řádu se hovoří již od devadesátých let minulého století<sup>1</sup>, vyvstávají důležité koncepční otázky. Jaký trestněprocesní kodex přijmout, aby byl skutečně moderním předpisem a plně umožňoval, aby byly v trestním řízení naplňovány jeho hlavní účely? Na jakých zásadách trestní proces postavit (kterým dát například větší prostor než dosud, které naopak upozadit)? Podobnými problémy se již zabývaly jak četné rekonfigurační komise, tak mnohé osoby z řad odborné veřejnosti.

Součástí těchto úvah o nové právní úpravě trestního práva procesního je i postavení procesních stran v trestním řízení. Vzhledem k tomu, že z Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod vyplývá pro státy Rady Evropy včetně České republiky povinnost zajistit, aby trestní řízení bylo kontradiktorní a aby v jeho rámci byla zachována rovnost zbraní procesních stran, vyskytly se v návrzích nového trestního řádu i četné novinky, jejichž cílem je kontradiktornost trestního řízení posílit. Patří mezi ně zavedení formálního důkazního břemene státního zástupce v řízení před soudem včetně odpovědnosti za neunesení důkazního břemene, nebo posílení odpovědnosti obhájce za řádné vedení obhajoby<sup>2</sup>. Takové změny by však nutně zasáhly do samého pojetí trestního řízení v České republice a ovlivnily formulaci řady základních zásad, mezi něž patří zásady oficiality, obžalovací, vyhledávací, volného hodnocení důkazů či zásada materiální pravdy, a přiblížily český trestní proces, který je tradičně procesem inkvizičně-obžalovacím, procesu adverzárnímu, který je typicky používán v zemích s anglosaským systémem práva.

Proto se domnívám, že je v současné době velmi aktuální podívat se blíže na zásadu kontradiktornosti trestního řízení – na to, jak je nyní uplatňována, ale též na to, jak by v souladu s právním názorem Evropského soudu pro lidská práva, který je Česká

---

<sup>1</sup> RŮŽIČKA, Miroslav. Věcný záměr trestního řádu – aktuální stav. *Rekonfigurace trestního práva procesního: (aktuální problémy)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, ediční středisko, v nakladatelství Eva Rozkotová - IFEC, 2008, s. 10.

<sup>2</sup> Viz RŮŽIČKA, Miroslav, op. cit., s. 13 - 16.

republika coby signatář Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod povinna respektovat, uplatňována být měla. Při tom je rovněž důležité vymezit vztah zásady kontradiktornosti trestního řízení ke dvěma základním modelům trestního procesu, modelu inkvizičně-obžalovacímu a modelu adverzárnímu, a tedy zhodnotit, zda je v zájmu kontradiktornosti trestního řízení nutné upřednostňovat jeden z těchto modelů před druhým.

Přestože cílem mé práce není stanovit, jaké řešení právní úpravy kontradiktorního trestního řízení by bylo nejvhodnější v novém trestněprocesním předpisu zvolit, jsem přesvědčena, že zodpovězení výše nastíněných otázek ohledně toho, jak funguje kontradiktorní trestní řízení a jaké podmínky jsou pro jeho existenci vhodné, může přispět k ujasnění představ o tom, jaký trestní proces bychom do budoucna chtěli.

## 2. Základní zásady trestního řízení a zásada kontradiktornosti

Za jádro práva jako takového, stejně jako všech jednotlivých právních odvětví, lze bez větších pochybností označit právní principy. Jedná se o ty nejabstraktnější zásady právního řádu či jeho dílčích částí, jejichž obsahem jsou určité pro danou oblast práva významné hodnoty<sup>3</sup>. Z právních principů vyvěrá konkrétní psaná právní úprava, a s ohledem na ně by také mělo psané právo být vykládáno a aplikováno. Ani právní principy však nejsou zcela neměnné (přestože jejich obecnost jim propůjčuje jistě vyšší míru stálosti, než jakou se vyznačují konkrétní právní normy) a většinou rovněž nejsou univerzální, stejně pro všechny státy světa či pro všechna právní odvětví<sup>4</sup>.

Je to právě hodnotový charakter principů, který v řadě případů vedl zákonodárce k tomu, aby některé z nich vtělil do zákona ve formě závazných základních zásad. Jejich cílem je pak lepší rozpoznávání a následné dosahování zamýšleného účelu zákona a proto je třeba je při aplikaci konkrétních ustanovení mít vždy na paměti. (Příkladem lze v odvětvích soukromého práva uvést např. občanský zákoník či zákoník práce, v právu veřejném pak správní řád a samozřejmě trestní řád či zákon o soudnictví ve věcech mládeže.)

Zvláštní význam mají základní zásady formulované pro trestní právo procesní. Trestní právo procesní je právní odvětví, které upravuje postup orgánů činných v trestním řízení (případně dalších osob, které se na trestním řízení zúčastňují) při odhalování a vyšetřování trestné činnosti, rozhodování o vině a trestu osob z trestné činnosti obviněných a při výkonu případně uloženého trestu či ochranného opatření. Jeho hlavním úkolem je efektivní realizace trestního práva hmotného jakožto „prostředku poslední instance“ k ochraně právních statků, které jsou státem v dané době považovány za nejdůležitější, před nejzávažnějšími útoky. Vedle potrestání pachatelů trestné činnosti je účelem trestního práva procesního též zamezování a předcházení trestné

---

<sup>3</sup> GERLOCH, Aleš: Teorie práva. 6., aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 34, 35.

<sup>4</sup> Prof. Gerloch ve své učebnici Teorie práva rozlišuje *tradiční principy* a *principy moderního práva*, přičemž principům tradičním připisuje znak přítomnosti „*snad ve všech právních systémech*.“ Řadí mezi ně např. zásady *neminem laedere*, *nemo iudex in causa sua* či *pacta sunt servanda*. Pro tuto práci není bez zajímavosti, že prof. Gerloch mezi tradiční principy zařazuje i zásadu *audiatur et altera pars*. (GERLOCH, Aleš, op. cit., s. 34.)

činnosti, jejichž součástí je výchova občanů jak preventivní, tak následná (v případě pachatelů trestných činů, kteří jsou nebo již byli potrestáni), a konečně i posilování zákonnosti a víry občanů v ní. Proto lze další, samostatný cíl trestního práva procesního spatřovat i ve spravedlivém procesu se všemi jeho pojistkami proti libovůli orgánů vykonávajících veřejnou moc.

Základním souborem institutů trestního práva procesního je trestní řízení, v jehož rámci jsou nejčastěji realizovány jednotlivé postupy orgánů činných v trestním řízení a jehož prostřednictvím dochází k naplnění cílů trestního práva procesního. Na tyto postupy jsou z podstaty věci kladeny vysoké nároky, neboť musejí nejen být efektivním prostředkem ochrany oprávněných zájmů fyzických a právnických osob a potažmo celé společnosti, ale také naplňovat požadavky spravedlivého procesu a v co nejvyšší možné míře šetřit práv osob, kterých se jednotlivé úkony trestního řízení týkají.

Ta nejzákladnější práva osob v průběhu trestního řízení jsou samozřejmě zakotvena již na ústavní úrovni, která je základem celého právního systému České republiky jakožto demokratického právního státu. Dále jsou však základní zásady trestního řízení výslovně uvedené v zákoně č. 141/1961 Sb., trestní řád (dále jen „*trestní řád*“), konkrétně v § 2. Je tedy přímo řečeno, že trestní řízení je (resp. má být) ovládáno takovými zásadami, jako je zásada stíhání jen ze zákonných důvodů, presumpce nevin, zásady oficiality a legality, zásada rychlosti řízení, přiměřenosti, materiální pravdy, zásada vyhledávací, volného hodnocení důkazů, zásada spolupráce se zájmovými sdruženími občanů, zásada obžalovací či zásady veřejnosti, ústnosti a bezprostřednosti. § 2 trestního řádu rovněž stanoví povinnost orgánů činných v trestním řízení včas poučit toho, proti němuž se řízení vede, o možnostech uplatnění jeho práva na obhajobu. Výkon těchto práv, včetně práva jednat v mateřském jazyce a případně využít služeb tlumočnicka, musí být obviněnému vždy řádně umožněn. Výslovným výčtem těchto nejdůležitějších zásad má být zdůrazněn jejich význam pro realizaci spravedlivého procesu, jehož cílem je vydání spravedlivého rozhodnutí.



Zásada kontradiktornosti trestního řízení, kterou se hodlám dále zabývat v rámci této práce, ve výčtu § 2 trestního řádu výslovně uvedena není. Přesto se o její přítomnosti v českém trestním právu procesním zmiňuje řada teoretiků<sup>5</sup>.

Například v učebnici trestního práva procesního autorského kolektivu prof. Jiřího Jelínka (vydané nakladatelstvím Leges) klade Jiří Jirásek rovnítko mezi kontradiktorní trestní řízení a sporný proces, v němž jsou procesní funkce rozděleny mezi obžalobu, obhajobu a soud, a v němž mají účastníci rovné postavení, když každý z nich má právo na podporu svých tvrzení navrhnout libovolné důkazy, s nimiž musí mít druhý z účastníků vždy možnost se seznámit a vyjádřit se k nim<sup>6</sup>. S tímto pojetím kontradiktornosti trestního řízení se v zásadě ztotožňují i Jaroslav Fenyk a Bohumil Repík, spoluautoři příslušné kapitoly v učebnici trestního práva vydané nakladatelstvím Wolters Kluwer<sup>7</sup>, nebo Eduard Bruna a Jan Chmelík, kteří se kontradiktorním řízením zabývali v rámci publikace *Trestní řízení*<sup>8</sup>. Tito autoři vidí kontradiktorní řízení jako přirozenou součást trestního práva procesního uplatňovaného v řadě evropských zemí, Českou republiku nevyjímaje, a to především na podkladě článku 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a související judikatury Evropského soudu pro lidská práva. V dané souvislosti tyto autoři hovoří i o principu rovnosti zbraní, který je Evropským soudem pro lidská práva opakovaně zmiňován, přestože ani jemu se nedostalo výslovného zakotvení v závazných právních dokumentech. Princip rovnosti zbraní je zde chápán coby s kontradiktorním řízením neoddělitelně spjatý znak procesních práv, který poskytuje oběma stranám (trestního) procesu stejné možnosti pokud jde o účast na řízení, navrhování důkazů, podávání opravných prostředků či přístup ke spisu<sup>9</sup>.

---

<sup>5</sup> Podle Jaroslava Fenyka v článku *Zásada kontradiktorní v trestním řízení anglosaského a kontinentálního typu o kontradiktorním trestním řízení v České republice* psali někteří autoři již od první poloviny devadesátých let minulého století. Prvním z nich byl Pavel Šámal ve své práci *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*, vydané v roce 1992. (FENYK, Jaroslav. *Zásada kontradiktorní v trestním řízení anglosaského a kontinentálního typu*. FENYK, Jaroslav (ed.). *Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. 1. vyd. Praha: LexisNexis CZ, 2007, s. 12.)

<sup>6</sup> JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní: 3. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 43

<sup>7</sup> FENYK, Jaroslav, GRIVNA, Tomáš a CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Trestní právo procesní*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 75 – 6.

<sup>8</sup> CHMELÍK, Jan. *Trestní řízení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, s. 42

<sup>9</sup> REPÍK, Bohumil. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Vyd. 1. Praha: Orac, 2002, s. 144 – 146. Naopak proti zmiňování principu rovnosti zbraní coby jednoho ze základů českého trestního procesu se ve svém odlišném stanovisku k nálezů Ústavního soudu ze dne 31. října 2001, sp. zn. Pl. ÚS

Naproti tomu Pavel Šámal ve své monografii *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému* je s hodnocením kontradiktornosti českého trestního procesu poněkud opatrnější. Souhlasí sice s tím, že podstatou kontradiktornosti řízení je sporný proces, zdůrazňuje však, že v podmínkách kontinentální Evropy, kde historicky převládala inkviziční forma trestního řízení, spočívá současné kontradiktorní řízení v přenesení některých prvků obžalovacího sporného procesu ze zemí uplatňujících systém *common law*. Míru kontradiktornosti řízení v Evropě pak hodnotí podle toho, do jaké míry se podařilo tyto komponenty implementovat do místních systémů, přičemž je rozhodující, zda plní svoji původně zamýšlenou funkci. Sám Šámal se pak kloní spíše k tomu názoru, že v České republice, kde byl inkviziční proces dlouho a silně zakořeněný<sup>10</sup>, ještě stále přetrvává řada institutů, které kontradiktorní proces popírají – spatřuje je ve stále poměrně silném postavení přípravného řízení ve vztahu k hlavnímu líčení, které především prostřednictvím spisu předkládanému soudu společně s obžalobou zeslabuje uplatňování některých důležitých zásad, jakými jsou například zásada bezprostřednosti či zásada presumpce neviny. Šámal zdůrazňuje, že pro fungování skutečně kontradiktorního řízení je klíčová silná aktivita obžaloby a obhajoby jakožto rovných stran v hlavním líčení, kde tyto strany mohou samy provádět důkazy před skutečně nestranným, nezaujatým soudcem.<sup>11</sup> Je zřejmé, že ačkoli Šámal výslovně uvádí, že „nelze ztotožňovat [kontinentální kontradiktorní proces] s obžalovacím sporným procesem systému *common law*,“<sup>12</sup> považuje trestní

---

15/01, publikovaném ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod číslem 164/2001, svazek 24, vyslovuje soudce Ústavního soudu Vlastimil Ševčík, podle něhož je rovnost zbraní podřazena rovností účastníků řízení, výslovně garantované čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, čl. 96 odst. 1 Ústavy České republiky nebo čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Vlastimil Ševčík také poukazuje na fakt, že termín „rovnost zbraní“ vznikl v podmínkách anglosaského práva, takže jeho používání v podmínkách právních systémů zemí kontinentální Evropy považuje za nepřipadné. O významu zásady rovnosti zbraní však ještě v této práci bude řeč.

<sup>10</sup> V období socialismu, především na konci čtyřicátých a padesátých let, se v Československu podle Šámala důsledně uplatňoval inkviziční princip, když trestní proces spočíval především na zásadě materiální pravdy získávané za každou cenu a používání silného psychického i fyzického nátlaku na obviněného s cílem přimět ho k doznání. Trestní proces této doby tedy Šámal dokonce přiřazuje samostatnému procesnímu systému existujícímu vedle systému románskogermánského (kontinentálního) a systému *common law*, nazvanému socialistický právní systém. (ŠÁMAL, Pavel. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. 1. vyd. Praha: ASPI, 1999dotisk, s. 13, s. 67.)

<sup>11</sup> ŠÁMAL, Pavel. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. 1. vyd. Praha: ASPI, 1999dotisk, s. 180 – 181.

<sup>12</sup> ŠÁMAL, Pavel, op. cit., s. 180.

proces systému *common law* za kontradiktorní již ze své podstaty, zatímco trestní proces kontinentální Evropy je třeba požadavkům kontradiktornosti uzpůsobit.

Ještě blíže k adverzárnímu systému *common law* se pak ve svém pojetí kontradiktorního řízení dostává Vladimír Mathern v učebnici slovenského trestního práva procesního, kde je popisuje čistě jako soupeření rovnoprávných stran, kde jak obžaloba, tak obhajoba opatřují svoje vlastní důkazy a samy je před soudem provádějí, vyslyšají vlastní svědky a provádějí křížový výslech těch svědků, které navrhla protistrana. Soudce je v tomto procesu charakterizován jako nezávislý subjekt, který „*projednávání [pouze] vede, dohlíží na zákonný průběh procesu a na dodržování procesních předpisů. Nedostává do rukou spis, předem nezná obsah vyšetřovacích úkonů a nemůže si tedy před projednáním vytvořit názor na vyřešení věci.*“<sup>13</sup> Ve stejném duchu se vyjadřuje i Alena Kristková v článku Komparativní pohled na trestní řízení, neboť v označení procesu za „kontradiktorní“ spatřuje především „*zdařilý překlad anglického adversarial.*“ Kristková však považuje za vhodnější používat pro označení systému trestního procesu v zemích *common law* anglicismu „adverzární proces“ (vzniklého převzetím anglického označení „*adversarial proceedings*“, odvozeného z anglického podstatného jména „*adversary*“ – protivník či protistrana ve sporu), neboť pojem kontradiktorního řízení je v kontinentální Evropě vymezený judikaturou Evropského soudu pro lidská práva jakožto součást práva na spravedlivý proces. Na závěr své úvahy Kristková dodává, že „*kontradiktornost řízení je prvkem angloamerického řízení, kterým se Úmluva [o ochraně lidských práv a základních svobod], mimo jiné, inspirovala.*“<sup>14</sup>

Na přesné definici zásady kontradiktornosti trestního řízení se tedy odborníci zjevně neshodují. Nejmenším společným jmenovatelem různých pojetí této zásady je zřejmě rozdělení procesních funkcí mezi dvě odlišné procesní strany, obžalobu a obhajobu, a nezávislý orgán nadaný rozhodovací pravomocí, tedy soud. Lze říci, že v této podobě je zásada kontradiktornosti rovněž nepřímo obsažena v § 2 trestního řádu, neboť

---

<sup>13</sup> IVOR, Jaroslav a kolektiv. *Trestné právo procesné*. První vydání. Bratislava: IURA EDITION, 2006., s. 65, 66.

<sup>14</sup> KRISTKOVÁ, Alena. Komparativní pohled na kontinentální trestní řízení. *Trestní právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, **XIX**.(3), s. 5.

vypočtené základní zásady týkající se postavení stran v rámci trestního řízení patří k určitým dílčím prvkům, bez nichž by kontradiktorní řízení vůbec nemohlo existovat. Zároveň je to právě kontradiktorní řízení, v němž jedině je možné základní zásady trestního řízení v plné míře uplatňovat<sup>15</sup>. Míra spornosti procesu, která musí být v právní úpravě a posléze praxi trestního řízení přítomna, aby bylo možné hovořit o jeho pravé kontradiktornosti, však zřejmá není. Zatímco některá díla (viz výše) považují za kontradiktorní řízení jedině takové řízení, které je zcela sporné a založené na skutečném souboji stran, jiná se spokojí s přítomností pouze některých elementů takového soupeření a se zvyšováním rovnosti stran před soudem, na němž spočívá povinnost rozhodnout.

Důležitou roli v těchto pojetích sehrává distinkce dvou hlavních, již zmíněných modelů trestního procesu: angloamerického a kontinentálního. První z nich, systém obžalovacího neboli adverzárního<sup>16</sup> trestního řízení *common law* používaného dodnes ve Velké Británii či ve Spojených státech amerických, je tradičně založen na soupeření dvou procesních stran v tom, kdo přinese více přesvědčivých důkazů na podporu svých tvrzení. Na druhé straně stojí systém inkvizičně-obžalovací<sup>17</sup>, uplatňovaný v současné době v kontinentální Evropě, který se vyvinul z čistě inkvizičního trestního řízení, v němž byly všechny procesní funkce (obžaloba, obhajoba a rozhodování ve věci) soustředěny v osobě soudce. Takové inkviziční řízení převládalo v řadě evropských zemí v období od 14. do 19. století a jeho obraz je v očích dneška poznamenán utrpením způsobeným používáním tortury, jejímž cílem byla snaha o nalezení objektivní

---

<sup>15</sup> JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní: 3. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 43.

<sup>16</sup> V některé literatuře je používáno i označení *akuzační řízení*, a to v důsledku počestění anglického výrazu „*accusatorial*“, který má v angličtině ve spojení s trestním řízením stejný význam jako výše zmíněný výraz „*adversarial*“. Termín *akuzační řízení* je však problematický, neboť může dojít k jeho záměně s *akuzačním (obžalovacím) principem*, který je základem moderního trestního procesu i v kontinentální Evropě a spočívá v oddělení funkce (veřejného) žalobce, který podává obžalobu a stává se stranou řízení před soudem, od soudce. (KRISTKOVÁ, Alena. Komparativní pohled na kontinentální trestní řízení. *Trestní právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, XIX.(3), s. 5.)

<sup>17</sup> „*Inkvizičně-obžalovací*“ řízením nazývá současnou podobu trestního řízení např. Jaroslav Fenyk ve své práci *Zásada kontradiktorní v trestním řízení anglosaského a kontinentálního typu*. (FENYK, Jaroslav. *Zásada kontradiktorní v trestním řízení anglosaského a kontinentálního typu*. FENYK, Jaroslav (ed.). *Poceta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. 1. vyd. Praha: LexisNexis CZ, 2007, s. 12.) Například Jan Štěpán ale používá označení „*neoinkviziční*“ proces. (ŠTĚPÁN, Jan. *Minulost a budoucnost evropského trestního řízení (k úvahám o rekodifikaci trestního řádu)*. *Právnícká fakulta Univerzity Karlovy 1348-1998: jubilejní sborník*. Vyd. 1. Praha, 1998, s. 126 – 142.) O *inkvizičně-akuzačním řízení* pak hovoří Alena Kristková. (KRISTKOVÁ, Alena. Komparativní pohled na kontinentální trestní řízení. *Trestní právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, XIX.(3), s. 6.)

(materiální) pravdy v dobách, kdy získat jiné důkazy než přiznání obviněného bylo prakticky nemožné.

Na historickém vývoji těchto dvou systémů je možné ukázat jejich základní odlišnosti, ale také to, co mají společného. Jelikož kontradiktorní trestní řízení tak, jak je vnímáno dnes, využívá podle mého názoru prvků obou, ráda bych nejprve představila nejdůležitější momenty dějin trestních procesů jak na evropském kontinentě, kde rozhodující úlohu sehrálo právo církevní a posléze revoluční dění ve Francii, tak v Anglii, kde se formoval adverzární proces.

### 3. Dva základní modely trestního procesu a jejich vývoj

#### 3.1. Vývoj inkvizičně-obžalovacího modelu trestního řízení

Za kolébkou práva kontinentální Evropy je oprávněně považován starověký Řím. Přestože z dnešního práva je tím římským ovlivněno především právo soukromé, ani starověké římské trestní právo procesní nebylo pro další vývoj práva zcela bezvýznamné.<sup>18</sup> Římský trestní proces, stejně jako v řadě jiných zemí, byl zpočátku založen na zásadě obžalovací a jako takový se příliš neodlišoval od procesu civilního – byl to především jednotlivec, kdo podával obžalobu, a v rámci řízení před soudem hájil svoje zájmy. Již v nejstarších dobách však římské právo odlišovalo dvě rozdílné kategorie deliktů, a sice delikty soukromé (*delicta privata*) a delikty veřejné (*delicta publica*), přičemž veřejné delikty (skutky, které se dotýkaly samotného státu, např. velezrada či dezerce, nebo skutky, které byly považovány za zvlášť nebezpečné, např. vražda či zhárství) byly stíhány úřední činností.<sup>19</sup> V římském trestním právu se tedy objevují osoby, které mají za úkol vyhledávat a vyšetřovat určité typy trestných činů, a vytvářejí se tak významné prvky zásady oficiality trestního řízení. Zároveň je však i soudcům ukládána povinnost stíhat a trestat některé skutky, aniž byla podána obžaloba, což dává vzniknout prvkům řízení inkvizičního.<sup>20</sup>

Další elementy inkvizičního řízení následovaly. Z odvolacího řízení vymizela ústní forma řízení, když byl čím dál větší význam přikládán písemným záznamům prvostupňového soudu. Rovněž veřejnost řízení byla postupně omezována, když došlo k přenesení řízení z fora do uzavřených prostor. Původní volnost hodnocení důkazů byla svazována řadou pravidel, podle nichž byla určitým typům důkazních prostředků přikládána vyšší vážnost než jiným.<sup>21</sup> V období republiky se v římském procesu dokonce objevil institut tortury. Ta bývala zprvu používána především vůči otrokům za účelem zvýšení důvěryhodnosti jejich výpovědi. V době císařství byla rozšířena

---

<sup>18</sup> STORCH, František, SPÁČIL, Jiří (ed.). *Řízení trestní rakouské*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 46, 57, 59.

<sup>19</sup> STORCH, František, SPÁČIL, Jiří (ed.), op. cit., s. 47. Na tomto místě František Storch dodává, že ke konci období republiky se i pro veřejné delikty opět uplatňovala zásada obžalovací, zachování veřejného rázu trestního procesu však spatřuje v tom, že obžalobu je oprávněn podávat každý „*dospělý a zachovalý občan římský*“, tedy nejen ten, kdo v důsledku spáchání veřejného deliktu utrpěl újmu. Pozdější doba císařství se však v zásadě navrátila k původnímu modelu.

<sup>20</sup> STORCH, František, SPÁČIL, Jiří (ed.), op. cit., s. 46 - 48.

<sup>21</sup> STORCH, František, SPÁČIL, Jiří (ed.), op. cit., s. 49 - 51.

i na osoby svobodné – nejprve jen na ty, které byly obžalovány z nejtěžších zločinů, později i na další obžalované, a nakonec i na svědky.<sup>22</sup>

V souvislosti s rozmachem křesťanství a potřeby trestat disciplinární delikty duchovních v rámci církve se ještě v dobách římských začal vyvíjet římsko-kanonický trestní proces. Nové kanonické soudní orgány byly podporovány i světskou mocí – světské zákonodárství upravovalo i církevní delikty a církevní tresty včetně jejich výkonu světskou mocí.<sup>23</sup>

Kanonický trestní proces se posléze dále vyvíjel v italských městských státech, odkud byl poté přejat značnou částí evropských národů včetně národů obývajících historické území českých zemí a jejich okolí. Kanonický trestní proces v mnohém navázal na trestní proces římský, byť především v jeho rannější podobě. Mezi převzaté prvky patřila zejména obžalovací povaha trestního řízení, ústnost a bezprostřednost řízení, či původně uplatňovaná zásada volného hodnocení důkazů.<sup>24</sup>

Kanonický trestní proces však byl také silně ovlivňován původním trestním procesem germánských národů, na jejichž území církve rozšiřovala svůj vliv, a také povahou církve jako takové a jejich potřeb. Germánské právo již ve středověku tíhlo k zavádění určitých prvků oficiality řízení či dokonce řízení inkvizičního<sup>25</sup> a církvi tyto tendence nebyly vůbec cizí. Církve byla přesvědčena, že vymýcení hříchů a (tedy i zločinů) je její povinností svěřenou od Boha a nebyla proto příliš ochotna spoléhat na soukromé žalobce a jejich žalobní iniciativu. Nadto církve zavedla pravidlo, že žalobci, kterému se nepodaří prokázat obviněnému jeho vinu, hrozí trest, čímž mnohé z nich odrazovala od obrany jejich zájmů. Církevní pravidla dále kladla soukromým obžalobám i jiné

---

<sup>22</sup> STORCH, František, SPÁČIL, Jiří (ed.), op. cit., s. 51, 52.

<sup>23</sup> MRKÝVKA, Petr a VESELÁ, Renata. *Vybrané otázky z dějin kanonického práva*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1992, s. 74.

<sup>24</sup> STORCH, František, SPÁČIL, Jiří (ed.), op. cit., s. 53 – 57.

<sup>25</sup> František Storch ztotožňuje s posilováním státní moci a jejího vědomí nové poznání, že „na státu samém jest, aby o potrestání spáchaných zločinů měl péči.“ Zásada oficiality a jisté elementy řízení inkvizičního se tak začínají projevovat např. u kárných soudů Francké říše, jimž byla určitá skupina mužů povinna oznamovat některé zločiny, přičemž taková oznámení nahrazovala soukromou obžalobu, či ve středověku v městských právech v četné možnosti soudců, aby do jisté míry sami zastávali i funkce obžaloby, a nakonec ve 14. a 15. stol. v „žalování z povinnosti úřední“, které spočívalo ve zřizování zvláštního žalobce nebo v podávání obžaloby soudcem. (STORCH, František, SPÁČIL, Jiří (ed.), op. cit., s. 42, 43.)

překážky, např. zapovídala možnost, aby laik obžaloval duchovního, nižší duchovní vyššího apod.<sup>26</sup>

Vedle řádného kanonického procesu, který si původní podobu zachoval ještě dlouho, se tak začaly objevovat četné výjimky. V několika druzích řízení převládala inkviziční forma řízení, neboť byly zahajovány z úřední povinnosti toutéž osobou, která následně prováděla vyšetřování a rozhodovala o vině a trestu. I když pravidla ukládala něco jiného, fakticky bylo řízení vedeno většinou tajně. V odvolacím řízení, jehož četnost rostla, převažovala písemná forma, neboť bylo založeno především na práci se spisovým materiálem z řízení prvoinstančního. Vliv pravidel pro posuzování důkazů rostl. Cílem soudců bylo nalezení skutečné, materiální pravdy, což však v dané době nebylo vůbec snadné. Získávání jakýchkoli důkazů podložených ověřenými, racionálními postupy, bylo prakticky nemožné – nejdůležitějším pramenem důkazu se proto postupem času stalo doznání; to mohlo být nahrazeno pouze svědectvím dvou způsobilých očitých svědků.<sup>27</sup> Paradoxně ze strachu z odsouzení nevinného na základě nedostatečných důkazů tak došlo ke stále častějšímu užívání institutu tortury, jenž měl po právu obviněného zločince přivést ke kýženému doznání<sup>28</sup>. Tortura tedy do kanonického práva nebyla z římského přejata, její využívání se však začalo rozšiřovat od 13. století, kdy ji (nejprve) v rámci boje s herezí církev spolu s dalšími odchylkami od řádného trestního procesu dovolila při vedení řízení s domnělými kacíři<sup>29</sup>.

Proces, jaký se pro stíhání a trestání zločinů vyvinul v rámci katolické církve, pak byl v řadě států recipován i do práva světského. Od 14. století se tak v jednotlivých zákonných úpravách začínají vedle obžalovacího procesu objevovat i prvky procesu inkvizičního. V německých zemích se tyto tendence výrazně projeví v roce 1532 přijetím Hrdelního řádu Karla V. (*Constitutio Criminalis Carolina*), který sice obsahoval jak akuzační, tak inkviziční řízení, v praxi však inkviziční řízení

---

<sup>26</sup> STORCH, František, SPÁČIL, Jiří (ed.), op. cit., s. 53.

<sup>27</sup> STORCH, František, SPÁČIL, Jiří (ed.), op. cit., s. 53 – 56.

<sup>28</sup> SPENCER, John R., DELMAS-MARTY, Mireille (ed.). *European criminal procedures*. 1st pbk. ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, s. 9.

<sup>29</sup> STORCH, František, SPÁČIL, Jiří (ed.), op. cit., s. 52 – 56.



převážilo již z toho důvodu, že pokud soukromý žalobce neunesl důkazní břemeno, řízení dále pokračovalo již ve formě inkvizičního procesu.<sup>30</sup>

Vedle inkvizičního procesu byl proces akuzační zachován ještě v dalších kodifikacích trestního práva jako *Codex Iuris Bavarici Criminalis* z roku 1591<sup>31</sup> nebo *Constitutio Criminalis Josephina* z roku 1707. V roce 1768 však byl vydán tereziánský trestní zákoník – *Constitutio Criminalis Theresiana*. Na jeho základě byl tehdejší trestní proces ovládnut presumpcí viny a formální důkazní teorií, v níž bylo korunou důkazů přiznání získané s pomocí tortury, která byla upravena velmi podrobně.<sup>32</sup>

Užívání tortury bylo následně roku 1776 zakázáno. Roku 1788 však bylo vydáním Obecného soudního řádu kriminálního dovršeno zavedení výlučného striktně inkvizičního procesu, který byl veden písemně a tajně.<sup>33</sup>

Podobným směrem jako v dalších částech kontinentální Evropy se vývoj trestního procesu ubíral až do druhé poloviny 18. století i ve Francii, zemi, jejíž právo je do značné míry určující pro charakter celého práva dnešního kontinentálního systému. Brzká recepce práva římského a kanonického a vývoj státního zřízení, jehož důsledkem ve Francii bylo nastolení přísného absolutismu trvajících více než tři sta let, však měly ten následek, že právě zde se inkviziční řízení značnou měrou uplatňovalo dříve než v ostatních zemích a nakonec zde dosáhlo plného rozvoje a neomezeného užití.

Ve Francii se inkviziční forma trestního procesu začíná objevovat od 13. století. Značně ji posílil František I., první skutečně absolutistický panovník Francie, a to svojí ordonancí z roku 1539. Inkviziční řízení je pak zachováno i „Ordonancí o trestním řízení“ Ludvíka XIV. z roku 1670, kterou dochází ke sjednocení trestního řízení pro celé území francouzského království. Ta zavádí tajný a písemný trestní proces,

---

<sup>30</sup> STORCH, František, SPÁČIL, Jiří (ed.), op. cit., s. 76.

<sup>31</sup> KRISTKOVÁ, Alena. Komparativní pohled na kontinentální trestní řízení. *Trestní právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, XIX.(3), s. 7.

<sup>32</sup> MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4., přeprac. vyd., V nakl. Leges vyd. 1. Praha: Leges, 2010. Student (Leges), s. 189.

<sup>33</sup> MALÝ, Karel, op. cit., s. 190 – 191.

definuje legální důkazy a vytváří pravidla pro používání tortury. Podoba trestního řízení, které se za dob absolutistické monarchie dále prakticky neměnilo, však začala být od poloviny 18. století kritizována především osvícenci, jakými byli Charles Montesquieu či Voltaire. V důsledku revolučního dění z let 1789 – 1792 se situace ve Francii začala dramaticky měnit, i když zpočátku nikoli ke všeobecné spokojenosti.<sup>34,35</sup> Zcela zásadní změnou se však stalo přijetí trestního řádu *Code d'instruction criminelle* z roku 1808. Tortura byla z trestního procesu odstraněna a následovalo rozdělení původně jednotného trestního procesu na dvě části, přípravné řízení a řízení před soudem. Pánem sporu zůstal vyšetřující soudce, který samostatně vedl vyšetřování v průběhu stále ještě inkvizičního přípravného řízení, na scéně se však objevila postava veřejného žalobce, jíž náleželo žalobní právo. V roce 1897 pak došlo k průlomové novelizaci *Code d'instruction criminelle*. Zákonem, který byl také nazýván *loi Constans*, byly veřejnému žalobci propůjčeny určité pravomoci k ovlivňování přípravného řízení, zatímco obviněný získal možnost mít již v přípravném řízení svého obhájce a právo obhájce pokládat v průběhu řízení otázky. Došlo tak k vůbec prvnímu zavedení prvků kontradiktornosti (*éléments contadictaires*) trestního řízení do trestního práva procesního.<sup>36</sup> Zároveň byly touto novelou zpřísněny podmínky pro vzetí obviněného do vazby.

V reakci na transformaci francouzského trestního procesu začalo v průběhu 19. století docházet ke změnám i v dalších částech Evropy. V zemích jako Belgie, Nizozemí, Německo, Španělsko či Rakousko postupně vznikaly velké kodifikace, které reformovaly původní inkviziční řízení: Řízení bylo rozděleno na dvě stadia, řízení přípravné a řízení před soudem, přičemž řízení před soudem bylo ovládané zásadami veřejnosti, ústnosti a bezprostřednosti. Vytvořením veřejného žalobce došlo k oddělení procesních funkcí žalobce a soudce. Obviněný přestal být považován za objekt

---

<sup>34</sup> Z trestního procesu Anglie, který byl jistě velmi vyspělý, byly převzaty porotní soudy. Ty však fungovaly velice špatně, byly úplatné a rozhodovaly nespravedlivě. Vedle těchto trestních soudů byla vytvořena ještě soustava mimořádných revolučních tribunálů, které byly nástrojem revolučního teroru, a jimiž byly k smrti odsouzeny tisíce nevinných.

<sup>35</sup> SELTENREICH, Radim. *Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právní učebnice*. 3., upr. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 247, 268 – 269, 324 – 325.

<sup>36</sup> FENYK, Jaroslav. *Veřejná žaloba: DÍL PRVNÍ Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby*. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001, s. 11 – 13. Podle Fenyka ještě nelze hovořit o uplatňování zásady kontradiktornosti v trestním řízení, na tehdejší dobu se však jednalo o velmi průlomové změny, které za prvky kontradiktornosti označovali autoři té doby.

vyšetřování, ale naopak se stal samostatným subjektem řízení s právem na obhajobu. Došlo k odmítnutí formální důkazní teorie a na její místo nastoupila zásada volného hodnocení důkazů. Naopak zachování určitých prvků inkvizičního modelu trestního řízení bylo spatřováno ve způsobu vedení přípravného řízení, v němž byly zachovány zásady materiální pravdy, oficiality a zásada vyhledávací. V předsoudním tajném stadiu řízení tak byly příslušné státní orgány pověřené objasňováním skutkového stavu povinny zjišťovat materiální pravdu, při čemž měly z důvodu ochrany veřejného zájmu postupovat z úřední povinnosti.<sup>37</sup>

Tímto smísením prvků původního inkvizičního systému trestního řízení s některými instituty či idejemi z řízení adverzárního vznikl současný, moderní trestní proces kontinentální Evropy. Přestože pozdější etapy historie, jakými byly obě světové války či pozdější studená válka a polarizace jednotlivých států světa na západní a východní země, na určitý čas zásadně změnilы tvář Evropy a řady jejích právních řádů a do značné míry přetrhly předchozí kontinuální vývoj práva (nejen) trestního, existenci výše popsaného vývoje a jeho dopadů do dnešních právních řádů popřít nelze.

### **3.2. Vývoj adverzárního modelu trestního řízení**

Trestní řízení anglické, z jehož historických kořenů se vyvinul model trestního řízení zvaný adverzární, stálo od svého počátku na zcela jiných principech.

Základem anglického trestního procesu byla soukromá obžaloba, kterou podávaly většinou oběti trestných činů nebo jejich rodiny, a porotní soudnictví. K rozhodování o spáchání deliktu byla vždy povolána skupina obyvatel místa, kde došlo ke spáchání zločinu, a ta tvořila porotu. Jejím úkolem bylo zprvu pouze vyslechnutí obžaloby a rozhodnutí, zda je obviněný vinen spácháním skutku, z něhož byl obžalován. Porota neprováděla žádné vyšetření skutkového stavu a zpočátku ani nerozhodovala na podkladě jakýchkoli důkazů. Rozhodnout však musela, a to bez ohledu na to, zda její členové znali skutkové okolnosti posuzovaného případu, či nikoli.<sup>38</sup>

---

<sup>37</sup> KRISTKOVÁ, Alena. Komparativní pohled na kontinentální trestní řízení. *Trestní právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, **XIX**.(3), s. 7, 8.

<sup>38</sup> V knize *European criminal procedures* se v pasáži o historii v této souvislosti dokonce píše, že v anglickém trestním procesu byl obžalovaný vystaven riziku, že bude odsouzen „na základě drbů,

Postupem času však začali angličtí soudci připouštět, aby byli v řízení vyslechnuti svědci navrženými stranami, pokud porota sama nebyla s případem obeznána. Od 15. století bylo předvolávání svědků obou stran běžnou praxí. Poroty od 17. a 18. století, kdy došlo ke zrušení specializovaných soudů krále a některých králových pravomocí ke svévolnému uvěznění stíhaných osob (což sloužilo jako prostředek snadné likvidace politických odpůrců panovníka), rozhodovaly i o politických zločinech a zdaleka ne vždy králi vyhověly. Díky tomu si získaly i zcela nový punc záruky ochrany občanů před excesivními zásahy ze strany královské moci.<sup>39</sup>

Ani v Anglii velmi dlouho vůbec nešlo hovořit o jakékoli předsoudní fázi trestního procesu. Až později vlastnímu podání obžaloby předcházelo rozhodnutí velké poroty (*grand jury*) o tom, zda je obžaloba oprávněná či nikoli. V hlavním líčení pak o vině již obžalovaného rozhodovala malá porota (*petty jury*).<sup>40</sup>

Dokud provádění důkazů před porotou nebylo umožňováno, jejich opatřování se zpočátku vůbec nepředpokládalo. Když však soudci začali připouštět dokládání tvrzení stran výpověďmi svědků či dalšími důkazními prostředky, záviselo dokazování zcela na možnostech soukromých obžalobců, kterým v určitém minimálním rozsahu pomáhali laičtí úředníci (*lay magistrates*). Profesionální policie byla zřizována až mezi lety 1829 a 1856, kdy se s urbanizací a rostoucí kriminalitou projevila nedostatečnost stávajícího systému. Jednotlivé policejní útvary ovšem byly, na rozdíl od podobných orgánů v kontinentální Evropě, organizovány na místním principu a nepodléhaly žádnému centrálnímu státnímu orgánu.<sup>41</sup>

---

*domněnek, nebo jednoduše proto, že porota chtěla jít domů.*“ (SPENCER, John R., DELMAS-MARTY, Mireille (ed.). *European criminal procedures*. 1st pbk. ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, s. 8.) Proto se v této době evropský způsob vedení trestního řízení, ovládaný zásadami inkvizičního řízení se svými typickými znaky jako vyhledávání důkazů a jejich posuzování podle určitých rozumných pravidel, jevil jako výrazně spravedlivější a racionálnější. (Tamtéž.)

<sup>39</sup> SPENCER, John R., DELMAS-MARTY, Mireille (ed.), op. cit., s. 8 - 10. Tento pohled na porotní soudnictví se projevoval i v kontinentální Evropě, kde byly případné reformy trestního řízení diskutovány v souvislosti se změnami ústavního zřízení. Proto také byly ve Francii po Velké Francouzské revoluci na čas zavedeny porotní soudy v naději, že napomohou realizovat revoluční ideály spočívající na rovnosti a svobodě a na osvobození se od absolutistické moci dřívějších panovníků. (K tomu viz poznámku pod čarou č. 34.)

<sup>40</sup> STORCH, František, SPÁČIL, Jiří (ed.). *Řízení trestní rakouské*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 30, 88.

<sup>41</sup> SPENCER, John R., DELMAS-MARTY, Mireille (ed.), op. cit., s. 13, 14.

I po vytvoření policie zůstával zachován obecný princip soukromé obžaloby – úkolem policistů sice bylo vyhledávat zločince a stavět je před soud, případné stíhání však mohli vést jediné vlastním jménem jakožto soukromé osoby.<sup>42</sup> Oproti „běžným“ soukromým osobám policisté dokonce ani neměli prakticky žádné zvláštní pravomoci. Skutečný orgán způsobilý provádět trestní stíhání jménem státu a obdařený příslušnými kompetencemi, Královské státní zastupitelství (*Crown Prosecution Service*), byl vytvořen až roku 1985.<sup>43</sup>

Množství zákonných pravomocí propůjčovaných policii a státnímu zastupitelství k účinnému výkonu jejich funkcí v zájmu zvýšení efektivity vyšetřování a trestního řízení jako takého postupně rostlo. S nárůstem pravomocí však klesala ochota soudců tolerovat jejich případné překročení. Předsoudní fáze se tak postupně formalizovala a do popředí se dostala potřeba její zákonnosti. Zároveň rostla i její důležitost, neboť v jejím rámci docházelo k zajišťování stále většího množství relevantních důkazů.<sup>44</sup>

Zvýšil se rovněž zájem o ochranu práv obviněného. Vznikl institut obhájce (*defence lawyer*), který nejprve pouze pomáhal obviněnému zjišťovat, jaké důkazy proti němu obžaloba hodlá přinést, a později získal celou řadu práv účastnit se s obviněným též úkonů v přípravném řízení či přístupu k vyšetřovacímu spisu.<sup>45</sup> Také se vyvinulo množství pravidel pro provádění dokazování. Jak se zvyšovaly požadavky na to, aby důkazy přinesené obžalobou vypovídaly o vině odsouzeného pokud možno pravdivě, a řízení se celkově stávalo složitějším a složitějším, stávající systém anglického trestního soudnictví se značně zpomalil.<sup>46</sup>

---

<sup>42</sup> SPENCER, John R., DELMAS-MARTY, Mireille (ed.), op. cit., s. 14. K tomu srov. text Františka Storchy, podle něž se rovněž soukromé obžaloby podávaly jménem krále, neboť i v Anglii existovala myšlenka, že je povinností státu postarat se o stíhání trestných činů. Úřední povinnost ke stíhání měl pak do jisté míry koroner, pokud existovalo podezření, že se zemřelý stal obětí vraždy. Rozhodnutí koronera v součinnosti se speciální porotou nahrazovalo rozhodnutí velké, obžalovací poroty o podání obžaloby. (STORCH, František, SPÁČIL, Jiří (ed.), op. cit., s. 86)

<sup>43</sup> SPENCER, John R., DELMAS-MARTY, Mireille (ed.), op. cit., s. 14, 15.

<sup>44</sup> Tamtéž.

<sup>45</sup> LANGBEIN, John H. *Shaping the Eighteenth-Century Criminal Trial: A View from the Ryder Sources*. *Chicago Law Review* [online]. 1983 [cit. 2016-03-30], s. 133. Dostupné z: [http://digitalcommons.law.yale.edu/fss\\_papers/546](http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/546)

<sup>46</sup> SPENCER, John R., DELMAS-MARTY, Mireille (ed.), op. cit., s. 16, 17.

Angličané tedy začali hledat cesty, jak řízení urychlit a ulevit tak zahlcenému systému. Jednou z nich byla vytvářející se možnost policejních orgánů a státních zástupců vyřídit celou věc jinak než podáním obžaloby (*discretion to prosecute*). Další představovala série zákonů kladoucích důraz na dobré doby ne tolik používané zkrácené řízení (*summary trial*). Poslední byla nově objevená ochota soudců odsoudit obviněného i na základě jeho přiznání viny (*guilty plea*).<sup>47</sup>

V důsledku množství opatření ve prospěch efektivity trestního řízení již anglický trestní proces nelpí tak silně jako dříve na ústní bitvě důkazů a argumentů před porotou. V dnešní době je tímto způsobem je v dnešní době vyřízeno jen zhruba 1 až 2% všech trestních kauz. Pokud navíc obžalovaný přizná vinu, soud nepřistupuje k provádění ústního dokazování, ale pouze posoudí věrohodnost přiznání na základě písemných důkazů shromážděných v přípravném řízení, které získá ze spisu.<sup>48</sup>

### **3.3. Závěrečné poznámky k vývoji obou modelů a ke kontradiktornímu řízení**

Jak je patrné z vývoje dvou hlavních modelů trestního řízení, inkvizičně-obžalovacího a adverzárního, evropské státy v průběhu věků řešily dodnes aktuální otázku, jak zajistit spravedlivé potrestání pachatelů trestných činů, a jak se při tom zároveň vyhnout nespravedlivému odsuzování nevinných.

Zpočátku reprezentanti těchto dvou systémů zvolili zcela protichůdné strategie. Inkviziční proces vsadil na dokazování materiální pravdy s pomocí pravomocemi nadaného orgánu státu, a to za jakoukoli cenu. Naproti tomu adverzární proces kladl důraz na konfrontaci dvou stran soudního procesu a jimi předložených důkazů. Oba systémy po čase zjistily, že v této podobě nedokážou zabezpečit vydávání spravedlivých rozsudků, jež si předsevzaly.

Proto se, ne vždy s úspěchem, začaly oba systémy pokoušet odstraňovat své nejhorší nedostatky – inkviziční systém oddělil vyšetřovatele v přípravném řízení od soudce rozhodujícího o vině obviněného, čímž omezil rozhodování na základě předpojatosti,

---

<sup>47</sup> SPENCER, John R., DELMAS-MARTY, Mireille (ed.), op. cit., s. 15, 17.

<sup>48</sup> SPENCER, John R., DELMAS-MARTY, Mireille (ed.), op. cit., s. 18.

a začal vyžadovat respekt k právům obviněného, kterému umožnil hájit je především v ústním hlavním líčení. Adverzární systém naopak posílil úlohu státu ve stíhání zločinců a zvětšil význam přípravného řízení, a následně se začal více zabývat věrohodností stranami předložených důkazů. Oba systémy trestního procesu také byly nuceny řešit střet zájmu na spravedlivém procesu se zájmem na rychlém a efektivním řízení, což nevyhnutelně vedlo k jejich dalšímu sblížení.

Dodnes tedy v Evropě máme dva odlišné systémy zabezpečování trestní spravedlnosti, které do určité míry stojí na rozdílných historických a filozofických základech. Cíle těchto systémů jsou však dnes identické, a rovněž mnohé cesty k jejich realizaci dosáhly značné podobnosti, ne-li přímo rovnakosti.

Proto hovoříme-li dnes o kontradiktorním řízení, není podle mého názoru vhodné mít na mysli pouze adverzární systém trestního řízení. Je pravdou, že rozporování tvrzení protistrany, skutečné „*protimluvení*“ (kontradiktornost coby odvozenina z lat. *contradictio*, protimluví)<sup>49</sup>, bylo původně spíše vlastní adverzárnímu systému. Bylo to však francouzské právo, které v kontinentální Evropě jako první převzalo určité instituty chápané tehdy jako prvky kontradiktornosti (*éléments contradictoires*). Další evropské státy pak na sebe nenechaly dlouho čekat. Vývoj přirozeně dále pokračoval a dnes máme před sebou (v rámci Evropy) celou řadu rozličných úprav trestního procesu. Žádný z nich však již není čistě inkviziční a všude se vyskytují moderní zásady trestního procesu kladoucí důraz na práva obviněného a spravedlivý průběh trestního procesu. Na těchto zásadách pak spočívá kontradiktorní trestní proces, ať již v Anglii, nebo v kontinentální Evropě. A touto optikou také na kontradiktorní proces nahlíží Evropský soud pro lidská práva, o němž již v této práci byla řeč, ve své judikatuře.

Pojďme si tedy představit pohled Evropského soudu pro lidská práva na právo na spravedlivý proces a na zásadu kontradiktornosti trestního řízení, která je jeho důležitou součástí. Vzhledem k tomu, že Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod je na základě čl. 10 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky (dále též „Ústava“), součástí českého právního řádu a v případě rozporu se

---

<sup>49</sup> Heslo *kontradikce* v encyklopedickém slovníku. (BRADNOVÁ, Hana. Encyklopedický slovník. 1. vyd. Praha: Odeon, 1993.)

zákonem tak mají její ustanovení (a v nich obsažené instituty, jak je chápe Evropský soud pro lidská práva) aplikační přednost nesouladnými ustanoveními českých předpisů<sup>50</sup>, rozhodla jsem se příslušné výklady ohledně práv vyplývajících z Evropské úmluvy o ochraně lidských práva a svobod tam, kde je třeba, přímo doplnit o zvláštnosti české právní úpravy.

---

<sup>50</sup> K výkladu článku 10 Ústavy v tomto smyslu viz dále, kapitola 4.3. Právo na spravedlivý proces v České republice.



## 4. Kontradiktorní řízení jako součást práva na spravedlivý proces

### 4.1. Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a její význam při ochraně lidských práv

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (dále v textu též „Úmluva“) byla podepsána dne 4. listopadu 1950 představiteli prvních třinácti smluvních států. Účinnou se stala dne 3. září 1953, kdy ji ratifikovalo potřebné množství deseti smluvních stran<sup>51</sup>. Těchto prvních deset ratifikací následovalo ještě dalších třicet sedm, takže dnes je Úmluva základním katalogem lidských práv ve všech čtyřiceti sedmi členských státech Rady Evropy<sup>52</sup>. Česká republika jako taková je Úmluvou vázána od 1. ledna 1993, a to na základě svého nástupnictví za dřívější Českou a Slovenskou Federativní Republiku, která se stala signatářem Úmluvy dne 21. února 1992 a dne 18. března 1992 Úmluvu úspěšně ratifikovala<sup>53</sup>.

Úmluva byla také za dobu své existence rozšířena o několik dodatkových protokolů, ty však nebyly ratifikovány všemi státy, které podepsaly původní text samotné Úmluvy.<sup>54</sup>

Úmluva je a vždy byla symbolem hodnot vyznávaných státy Rady Evropy založených na úctě k lidským právům. V době svého vzniku však Úmluva také představovala vůli členských států zavázat se vůči Radě Evropy, že do budoucna zajistí ochranu těchto hodnot na svém území. Úmluva měla být rovněž pojistkou proti případnému hrubému porušování lidských práv, s jakým měla Evropa, bohužel, zkušenosti z posledních let, neboť měla být schopna přitáhnout k takovým excesům pozornost ostatních států a umožnit jejich včasné potlačení.<sup>55</sup>

---

<sup>51</sup> KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan a BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 8.

<sup>52</sup> Podle webových stránek Rady Evropy. (*Council of Europe* [online]. [cit. 2016-03-14]. Dostupné z: [www.coe.int](http://www.coe.int))

<sup>53</sup> KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan a BOBEK, Michal., *op. cit.*, s. 144, 146.

<sup>54</sup> JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní: 3. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013*. 3. vydání, s. 51.

<sup>55</sup> HARRIS, David, O'BOYLE, Michael, WARBRICK, Colin et al. *Law of the European Convention on Human Rights*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2009, s. 1.

K zajištění kontroly plnění závazků plynoucích z Úmluvy byly zpočátku vytvořeny tři rozdílné orgány: Evropská komise pro lidská práva a Evropský soud pro lidská práva, jejichž úkolem bylo přezkoumávat stížnosti na porušování lidských práv v jednotlivých státech<sup>56</sup>, a Výbor ministrů Rady Evropy, pověřený dohledem nad respektováním jejich rozhodnutí. Systém fungování a vzájemných vztahů těchto orgánů se však ukázal nevyhovujícím, takže byl dodatkovým Protokolem č. 11 v roce 1994 upraven. Evropská Komise pro lidská práva byla zcela zrušena a z Evropského soudu pro lidská práva (dále též „ESLP“) se stal stálý soudní orgán, který je jako jediný nadaný pravomocí závazně rozhodovat ve všech případech týkajících se interpretace a aplikace Úmluvy.<sup>57</sup>

Existence těchto speciálních orgánů vynucujících dodržování ustanovení Úmluvy je přitom zcela zásadní a propůjčuje Úmluvě výsadní postavení mezi dalšími mezinárodněprávními instrumenty ochrany lidských práv<sup>58</sup>. ESLP sice sám nemůže zjištěná porušení Úmluvy odstraňovat (jeho rozsudky mají deklaratorní povahu), článek 46 odst. 1 Úmluvy však státy zavazuje řídit se jeho konečným rozsudkem<sup>59</sup>. Odsouzený stát je tak především povinen ukončit trvající stav porušování Úmluvy, případně zabránit dalšímu totožnému porušování Úmluvy v budoucnu (to se týká především případů, kdy je na vině zákonné ustanovení, při jehož aplikaci k opětovnému porušování Úmluvy dojde automaticky)<sup>60</sup>.

Přestože Úmluva neobsahuje žádné přímo donucující mechanismy výkonu rozhodnutí ESLP, odsouzený stát, který dobrovolně neprovede příslušná opatření k nápravě zjištěného porušení Úmluvy, se nevyhne určitým závažným důsledkům. Jednak mu hrozí negativní stanovisko v rezoluci Výboru ministrů rady Evropy, která je svým

---

<sup>56</sup> K původní podobě mechanismu kontroly viz KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan a BOBEK, Michal., *op. cit.*, s. 11, 12.

<sup>57</sup> JELÍNEK, Jiří a kolektiv, *op. cit.*, s. 52.

<sup>58</sup> V souvislosti se spravedlivým procesem se o tom zmiňuje Pavel Molek, když píše: „*Na univerzální úrovni je opět ochrana spravedlivého procesu poskytována komplexně, (...) ovšem způsobem, jehož efektivita nepřipomíná ani slabší z obou „štitů“ Evropské úmluvy.*“ „Štít“ je přitom myšlena ochrana práv poskytovaná jednak v rámci civilního, jednak v rámci trestního procesu v souladu s čl. 6 Úmluvy. Slabší ochrana je při tom zaručena v procesu civilním, neboť na něj se vztahuje pouze odst. 1 článku 6 Úmluvy, a nikoli již odst. 2 a 3. (MOLEK, Pavel. *Právo na spravedlivý proces*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, s. 69.)

<sup>59</sup> REPÍK, Bohumil. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Vyd. 1. Praha: Orac, 2002, s. 23.

<sup>60</sup> REPÍK, Bohumil, *op. cit.*, s. 24 – 26.

politickým významem již způsobilá efektivně působit na stát a ovlivnit jeho snahu o nastolení stavu právně souladného s Úmluvou. Existuje rovněž možnost, že osoba poškozená nečinností státu podá další stížnost k ESLP, tentokrát právě pro porušení článku 46 odst. 1 Úmluvy.<sup>61</sup>

Rozsudky ESLP dále mají, vedle svých bezprostředních účinků na strany rozhodovaného sporu<sup>62</sup>, také důsledky pro ostatní státy Rady Evropy. Je povinností všech států, které k Úmluvě přistoupily, respektovat její ustanovení<sup>63</sup>. To však bez znalosti (a reflexe) judikatury ESLP není dost dobře možné.

Jednak ESLP katalog práv garantovaných Úmluvou rozšiřuje, když aplikuje některá ustanovení Úmluvy, která pojímají příslušná (lidská) práva tak široce a otevřeně, že jejich obsah umožňuje, resp. vyžaduje zpřesnění. Díky činnosti ESLP tímto způsobem vznikly právě zásady kontradiktornosti a rovnosti zbraní, které jsou v centru pozornosti této práce, Evropský soud pro lidská práva však výslovně potvrdil i existenci dalších práv – jen hovoříme-li o právu na spravedlivý proces podle čl. 6 Úmluvy, na seznam povinně zaručovaných práv přibyla díky judikatuře např. práva jako právo být přítomen jednání soudu, neobviňovat sebe sama, právo na odůvodnění soudního rozhodnutí a další práva, která bychom v textu Úmluvy hledali marně<sup>64</sup>.

Dalším významným důsledkem aplikace a interpretace práv zaručených Úmluvou ze strany ESLP je vytváření specifických, na jednotlivých národních právních řádech do značné míry nezávislých definic některých pojmů obsažených v Úmluvě. Důvodem existence takto speciálního vymezení tzv. autonomních pojmů je snaha zajistit, aby byl obsah práv garantovaných Úmluvou stejný ve všech smluvních státech, bez ohledu na jejich (případně restriktivní) vnitrostátní právní úpravu.

---

<sup>61</sup> Tamtéž.

<sup>62</sup> Viz. čl. 46 odst. 1 Úmluvy.

<sup>63</sup> Podle Repíka tato povinnost vyplývá především z článků 1, 32 a 52 Úmluvy. (REPÍK, Bohumil, op. cit., s. 26.)

<sup>64</sup> KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan a BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 736.

ESLP sám v jednom ze svých rozhodnutí výslovně vyjádřil, že jeho rozsudky mají „osvětlovat, chránit a rozvíjet ustanovení Úmluvy a přispět tak k dodržování závazků, které na sebe státy převzaly jakožto smluvní strany.“<sup>65</sup> Přizpůsobit vnitrostátní právo vydaným rozsudkům tak není povinností pouze odsouzeného státu, ale všech států vázaných Úmluvou. Repík v této souvislosti hovoří o interpretační moci (*autorité de la chose interprétée*) rozsudků ESLP<sup>66</sup>.

Je proto v nejlepším zájmu smluvních států zajistit na svém území dodržování Úmluvy, a to nejen s ohledem na důvody, které je vedly k přistoupení k Úmluvě, ale též z „čistě praktick[ého] důvod[u] vyhnout se odsouzení pro porušení úmluvy.“<sup>67</sup> To však nemusí být vždy snadné. ESLP sice usiluje o to, aby jeho judikatura byla jednotná a souladná s principem právní jistoty, ve shodě s předchozími výroky Evropské komise pro lidská práva však zároveň uplatňuje metodu evolutivního výkladu Úmluvy – chápe Úmluvu jako živoucí nástroj (*living instrument*), jenž musí být používán ve světle současných podmínek a tedy na jejich základě určitým způsobem reinterpretován<sup>68</sup>.

#### 4.2. Právo na spravedlivý proces v Úmluvě

Mezi všemi lidskými právy a základními svobodami, které se v moderních dějinách staly hlavními pilíři demokratických evropských států založených na úctě k člověku a jeho právům, má zcela zásadní postavení právo na spravedlivý proces. Jeho smyslem je zabezpečit účinnou soudní ochranu všem ostatním právům. Bez takové ochrany by veškeré hmotné právo bylo pouhou „mrtvou literou“ bez možnosti realizace<sup>69</sup>. Toho je si vědom i ESLP, který zdůraznil, že „garance spravedlivého procesu (...) patří mezi fundamentální principy jakékoli demokratické společnosti ve smyslu Úmluvy.“<sup>70</sup>

---

<sup>65</sup> Rozsudek ESLP *Irsko proti Spojenému království* ze dne 18. ledna 1978, stížnost č. 5310/71, bod 154.

<sup>66</sup> REPÍK, Bohumil, op. cit., s. 26. Podle VELU, J., ERGEC R. *La Convention européenne des droits de l'homme*. Bruxelles: Bruylant, 1990, s. 1078.

<sup>67</sup> Tamtéž.

<sup>68</sup> KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan a BOBEK, Michal, op. cit., s. 82. Viz též REPÍK, Bohumil, op. cit., s. 23, 24, nebo SPENCER, John R., DELMAS-MARTY, Mireille (ed.). *European criminal procedures*. 1st pbk. ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, s. 43, 44.

<sup>69</sup> SVÁK, Ján. *Ochrana lidských práv (z pohledu judikatury a doktríny štrasburských orgánů ochrany práv)*. Bratislava: Poradca podnikateľ'a, 2003, s. 279.

<sup>70</sup> Rozsudek ESLP *Campbell a Fell proti Spojenému království* ze dne 28. června 1984, stížnost č. 7819/77, 7878/77, bod 69.

Právo na spravedlivý proces je v Úmluvě upraveno v článku 6. Základem spravedlivého procesu, jakýmsi generálním ustanovením, je odst. 1 článku 6 Úmluvy, který zní: „Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu (...),“<sup>71</sup> a který dále vymezuje požadavky na veřejnost procesu (a přípustné výjimky) a veřejnost vyhlášení rozsudku. Odstavce 2 a 3 téhož článku jsou speciálními ustanoveními výlučně uplatňovanými v procesu trestním (při rozhodování o trestním obvinění)<sup>72</sup> a výslovně uvádějí právo na presumpci nevinoty, právo být seznámen s důvodem obvinění, právo na obhajobu včetně volby obhájce, právo vyslyšet svědky proti sobě a dosáhnout předvolání svědků ve svůj prospěch a právo na bezplatnou pomoc tlumočníka. K celému článku 6 se samozřejmě váže bohatá judikatura<sup>73</sup>. Důvodem početnosti rozsudků je jak (výše uvedený) zásadní význam práva na spravedlivý proces jakožto cesty k právům vůbec, tak obecnost či neurčitost řady pojmů klíčových pro správnou aplikaci článku 6.

---

<sup>71</sup> Článek 6 odst. 1 Úmluvy.

<sup>72</sup> Slovní spojení „rozhodování o trestním obvinění“ používané Úmluvou patří mezi autonomní pojmy (či dokonce jejich složeninu) a jeho obsah je tedy nutné chápat v kontextu Úmluvy.

Rozhodováním o trestním obvinění je podle Bohumila Repíka rozhodování o vině a trestu z hlediska skutkových i právních otázek, včetně rozhodování předběžných otázkách. (REPÍK, Bohumil, op. cit., s. 26.)

Pojem obvinění ve smyslu článku 6 Úmluvy pak ESLP vyložil jakožto „oficiální oznámení o spáchání trestného činu učiněné vůči jedinci příslušným orgánem,“ přičemž zdůraznil, že je třeba za rozhodný okamžik obvinění považovat takový moment, kdy už byl obviněný „podstatně ovlivněn“ (*substantially affected*) kroky, které vůči němu byly podniknuty – a tedy upřednostnit materiální pojetí obvinění před formálním. (Viz rozsudek ESLP *Deweere proti Belgii* ze dne 27. února 1980, stížnost č. 6903/75, bod 46, resp. 44.)

Nakonec je třeba posoudit, zda učiněné obvinění mělo povahu obvinění trestního ve smyslu Úmluvy. ESLP na tomto poli stanovil tři kritéria: klasifikace daného jednání vnitrostátním právem stěžovatele, povaha skutku a přísnost hrozícího trestu. (Rozsudek ESLP *Engel a další proti Nizozemí* ze dne 8. června 1976, stížnost č. 5100/71 a další.) Nejdůležitější je první kritérium, které rozhodne o tom, zda budou posuzována i další dvě. Pokud je předmětné jednání stěžovatele trestným v rámci vnitrostátního práva daného státu, pak je za trestné považováno i Evropským soudem pro lidská práva. Pokud však ve vnitrostátním právu trestným není, je třeba posoudit, zda tato skutečnost neomezuje stěžovatelovo právo na spravedlivý proces (rozhodování o „netrestných“ jednáních by nemuselo podléhat režimu článku 6 Úmluvy). Proto jednání závažná a jednání, za něž hrozí přísné tresty, jsou ESLP posuzována jako jednání trestná, byť je vnitrostátní právní řád může považovat pouze za disciplinární či administrativní delikty. (Např. trest odnětí svobody je za přísný považován téměř vždy – „s výjimkou těch, které svou povahou, trváním nebo způsobem výkonu nemohou být považované za výrazně škodlivé.“ Tamtéž.)

<sup>73</sup> Někteří autoři uvádějí, že právě v souvislosti s článkem 6 je k ESLP podáván největší počet stížností. (Viz KMEC, Jiří, KOSAR, David, KRATOCHVÍL, Jan a BOBEK, Michal, op. cit., s. 572, nebo SVÁK, Ján, op. cit., s. 280.)

Široké možnosti interpretace článku 6 odst. 1 Úmluvy dokonce ESLP judikoval: „V demokratické společnosti ve smyslu Úmluvy zaujímá právo na spravedlivé řízení tak význačné místo, že restriktivní interpretace článku 6 odst. 1 [Úmluvy] by neodpovídala cíli a smyslu tohoto institutu.“<sup>74</sup> V souladu s tímto právním názorem ESLP o pět let později použil extenzivního výkladu článku 6 Úmluvy, ve spojení s cíli Úmluvy stanovenými v její preambuli, k tomu, aby uznal právo každého na zahájení soudního procesu k obraně svých práv – tedy právo na přístup k soudu (*access to a court*)<sup>75</sup>. Konkrétně se soud vyjádřil, že „[b]y bylo nepředstavitelné, (...) že by měl článek 6 odst. 1 detailně popisovat procesní záruky poskytované stranám v probíhajícím řízení, a zároveň neměl na prvním místě ochraňovat to, co jediné skutečně umožňuje požívat výhod plynoucích z těchto záruk, a sice přístup k soudu. Spravedlivost, veřejnost, ani rychlost soudního procesu nemají vůbec žádnou hodnotu, pokud není soudního procesu.“<sup>76</sup> Nelze než souhlasit s názorem ESLP, že právo na přístup k soudu je základní podmínkou výkonu práva na spravedlivý proces, a tedy zároveň, jak již bylo naznačeno, rovněž podmínkou ochrany práv vůbec. Jeho respektování je proto klíčové z hlediska zajišťování spravedlnosti, ale také pro existenci právního státu.

Právo na přístup k soudu je však chápáno širěji než jako prostá možnost podat soudu návrh na zahájení řízení<sup>77</sup>. Vyplývá z něj povinnost každého státu vytvořit na základě zákona soustavu soudů nadaných adekvátní rozhodovací pravomocí a obsazených nezávislými a nestrannými soudci. S tím souvisí i adekvátní vytváření podmínek pro zpřístupnění soudů, např. s ohledem na sociální situaci konkrétního stěžovatele s pomocí institutů, jakými může být bezplatná pomoc advokáta, osvobození od soudních poplatků atp. Státy naopak nesmí vytvářet překážky v přístupu k soudu, například stanovovat nadměrně vysoké soudní poplatky, zavádět imunity vylučující postavení některých kategorií osob před soud, omezovat možnost přístupu k soudu jen

---

<sup>74</sup> Rozsudek ESLP *Delcourt proti Belgii* ze dne 17. ledna 1970, stížnost č. 2689/65, bod 25.

<sup>75</sup> Rozsudek ESLP *Golder proti Spojenému království* ze dne 21. února 1975, stížnost č. 4451/70. K tomu viz SVÁK, Ján, op. cit., s. 280 – 283.

<sup>76</sup> Rozsudek ESLP *Golder proti Spojenému království*, op. cit., bod 35.

<sup>77</sup> Ve věci *Golder proti Spojenému království* totiž ESLP primárně řešil oprávněnost postupu britského ministra vnitra, když panu Golderovi, toho času ve výkonu trestu odnětí svobody, zamítl jeho žádost o podání žaloby na ochranu osobnosti na jednoho ze členů vězeňské služby.

na určité kategorie osob, či vytvářet takové procesní podmínky, které by mohly přístup k soudu omezovat.<sup>78</sup>

Právo na spravedlivý proces však vedle subkategorie práva na přístup k soudu obsahuje ještě druhou velkou subkategorii, a tou je právo na spravedlivé projednání věci (*fair hearing*)<sup>79</sup>.

Právo na spravedlivé projednání věci lze charakterizovat jako ústřední složku práva na spravedlivý proces, jejíž obsah je otevřený a dosud ne zcela ohraničený<sup>80</sup>. Můžeme v něm rovněž spatřovat soubor dílčích oprávnění osob stojících před soudem (a jim odpovídajících povinností soudu a dalších orgánů) poskytujících procesní záruky v průběhu probíhajícího soudního řízení. Mezi tyto záruky patří mj. zásada kontradiktornosti řízení a zásada rovnosti zbraní, právo účastnit se soudního jednání a právo neobviňovat sebe samého; specifickými pro trestní proces jsou právo na seznámení se s obviněním, právo na přípravu obhajoby, právo na obhajobu, právo na bezplatnou pomoc tlumočnicka, právo na odvolání či principy presumpce nevinny, zákonnosti trestných činů a trestů, zákazu retroaktivity a *ne bis in idem*<sup>81</sup>.

Zásadu kontradiktornosti řízení tedy můžeme charakterizovat jako prvek práva na spravedlivé projednání věci, které je samo součástí práva na spravedlivý proces. V jistém smyslu doplňkem kontradiktornosti je potom zásada rovnosti zbraní, která v kontradiktorním řízení dává oběma stranám šanci před soudem efektivně prosazovat své oprávněné zájmy. Jde o zásady naprosto klíčové – např. Repík vidí postavení těchto

---

<sup>78</sup> K jednotlivým pravidlům se opět velmi podrobně vyjadřuje judikatura ESLP. V literatuře viz např. KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan a BOBEK, Michal. *op. cit.*, s. 619 – 670, nebo SVÁK, Ján, *op. cit.*, s. 283 – 336.

<sup>79</sup> Někteří čeští či slovenští autoři překládají anglický pojem *fair hearing* jako *spravedlivé (soudní) řízení* (viz MOLEK, Pavel. *Právo na spravedlivý proces*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, s. 207 a n., .nebo SVÁK, Ján. *Ochrana lidských práv (z pohledu judikatury a doktríny štrasburských orgánov ochrany práv)*. Bratislava: Poradca podnikateľ'a, 2003, s. 337 a n.), překlad jako *spravedlivé projednání věci* (např. viz REPÍK, Bohumil, *op. cit.*, s. 144) se mi však jeví výstižnější a také hůře zaměnitelný s jemu nadřazeným pojmem spravedlivého procesu.

<sup>80</sup> REPÍK, Bohumil, *op. cit.*, s. 144.

<sup>81</sup> SVÁK, Ján, *op. cit.*, s. 337 – 490. Svák v příslušné kapitole vedle vztahů při výkonu práva na spravedlivé projednání věci (*spravodlivé súdne konanie*) ještě rozlišuje subjekt práva na spravedlivé projednání a objekt spravedlivého projednávání.

dvou zásad „v *same podstatě spravedlnosti*,“<sup>82</sup> přičemž podle něj „*bez [kontradiktornosti] vůbec nelze mluvit o procesu*.“<sup>83</sup>

Konkrétní obsah kontradiktornosti řízení a rovnosti zbraní ve smyslu Úmluvy je určen výkladem ESLP v jeho judikatuře, neboť i zde dochází k autonomnímu výkladu pojmů v zájmu jejich jednotného chápání na celém území států Úmluvy. S odkazem na svou snahu odlišit v první části této práce řízení adverzární od řízení kontradiktorního si dovoluji na tomto místě upozornit, že předmětem autonomní interpretace ze strany ESLP je v této souvislosti v anglickém znění rozsudků pojem *adversarial trial*, ve znění francouzském pak pojem *procédure contradictoire*<sup>84</sup>. V obou těchto zněních je pojmu dodáván nový, speciální obsah ve smyslu Úmluvy, odlišný od významu, který případně má v jednotlivých národních právních řádech. Proto i Velká Británie, domovina adverzárního řízení, může být souzena před ESLP za porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces pro nedostatečnou kontradiktornost trestního řízení ve smyslu Úmluvy, což se, leckdy k údivu ostrovanů, stalo již několikrát<sup>85</sup>.

Ještě než přejdeme k podrobnějšímu vymezení zásady kontradiktornosti trestního řízení, podívejme se na úpravu spravedlivého procesu jako takového v České republice.

---

<sup>82</sup> REPÍK, Bohumil, op. cit., s. 144.

<sup>83</sup> REPÍK, Bohumil, op. cit., s. 147.

<sup>84</sup> Znění jazykových verzí rozsudků ESLP svědčí o skutečnosti, že ESLP považuje tyto pojmy (ve smyslu Úmluvy) za ekvivalentní. Tomu odpovídá i v této práci výše uvedený názor Aleny Kristkové, podle které je označení procesu za kontradiktorní „*zdařilý[m] překlad[em] anglického adversarial*.“ (KRISTKOVÁ, Alena. Komparativní pohled na kontinentální trestní řízení. *Trestní právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, **XIX**.(3), s. 5.) Většina zahraničních autorů píšících o kontradiktorním řízení v anglickém jazyce se drží výrazu *adversarial proceedings*, najdou se však i tací, kteří i v anglickém jazyce směle používají výrazu *contradictoriness of proceedings* (TOMA, Elisa. The Principle of Equality of Arms – Part of the Right to a Fair Trial. *Law Review: International Journal of Law and Jurisprudence Online Semiannually Publication* [online]. Union of Jurists of Romania and Universul Juridic Publishing House, **2011**(3), 12 [cit. 2016-03-11]. ISSN 2246-9435. Dostupné z: <http://www.internationallawreview.eu/article/the-principle-of-equality-of-arms-part-of-the-right-to-a-fair-trial>), či dokonce nepřeloženého „*what in French is known as le droit à une procédure contradictoire*.“ (SPENCER, John R., DELMAS-MARTY, Mireille (ed.). *European criminal procedures*. 1st pbk. ed. Překlad John R Spencer. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, s. 45.)

<sup>85</sup> Např. rozsudky ESLP *T. proti Spojenému království* ze dne 16. prosince 1999, stížnost č. 24724/94, *Rowe a Davis proti Spojenému království* ze dne 16. února 2000, stížnost č. 28901/95, nebo *McKeown proti Spojenému království* ze dne 11. ledna 2011, stížnost č. 6684/05. Srov. SPENCER, John R., DELMAS-MARTY, Mireille (ed.), op. cit., s. 50 (především pak poznámka pod čarou č. 130).



### 4.3. Právo na spravedlivý proces v České republice

Základem právní úpravy spravedlivého procesu v České republice je hlava čtvrtá Ústavy, která zakotvuje nejdůležitější parametry soudní moci. V této hlavě Ústava stanoví, že soudní moc je vykonávána nezávislými soudy<sup>86</sup>. Právě soudy jsou povolány k tomu, aby předepsaným způsobem poskytovaly ochranu garantovaným právům<sup>87</sup>. Je to pouze soud, kdo může rozhodnout o vině a trestu osoby obviněné ze spáchání trestného činu<sup>88</sup>.

Nezávislé soudy musejí být obsazeny nezávislými a nestrannými soudci – jejich nestrannost nesmí být nikým ohrožována<sup>89</sup>.

Pro kontradiktorní trestní řízení je klíčové ustanovení článku 96 Ústavy, které stanoví povinnost zajistit rovnost práv všech účastníků před soudem a povinnost vést soudní jednání vždy ústně a veřejně, s důrazem na veřejné vyhlášení rozsudku.

Důležitý je rovněž článek 10 Ústavy. Jeho prostřednictvím jsou do národního právního řádu vtaženy vyhlášené mezinárodní smlouvy, jimiž je Česká republika vázána a k jejichž ratifikaci dal souhlas Parlament. Dříve tento článek z kategorie mezinárodních smluv ještě vyděloval smlouvy lidskoprávní, kterým přiznával „ústavní“ charakter. Po novele provedené ústavním zákonem č. 395/2001 Sb. však bylo rozlišování mezinárodních smluv na lidskoprávní a ostatní zrušeno, a naopak byla zavedena aplikační přednost *všech* ratifikovaných a vyhlášených mezinárodních smluv před zákonem. Proto je v současné době i Úmluva součástí českého právního řádu a její ustanovení, včetně autonomního významu, který jim postupně přisuzuje ESLP, mají aplikační přednost před ustanoveními českých zákonů. I díky tomu má úprava práva na spravedlivý proces v Úmluvě a související judikatuře tak zásadní význam pro podobu spravedlivého a kontradiktorního (nejen) trestního řízení v České republice.

---

<sup>86</sup> Článek 81 Ústavy.

<sup>87</sup> Článek 90 Ústavy.

<sup>88</sup> Tamtéž.

<sup>89</sup> Článek 82 Ústavy.

Ohledně aplikace článku 10 Ústavy po účinnosti výše uvedené novely provedené ústavním zákonem č. 395/2001 Sb., kterým byl zrušen „ústavní“ charakter lidskoprávních smluv závazných pro Českou republiku, a naopak zavedena aplikační přednost všech ratifikovaných a vyhlášených mezinárodních smluv před zákonem, došlo v souvislosti s Úmluvou k určitému judikatornímu dialogu mezi českým Ústavním a Nejvyšším správním soudem. Ve své podstatě Ústavní soud konstatoval zachování ústavního charakteru mezinárodních smluv a dovedl, že v případě jejich rozporu se zákonem je soudce obecného soudu povinen předložit věc Ústavnímu soudu k rozhodnutí o ústavnosti příslušného zákonného ustanovení<sup>90</sup>. Naopak Nejvyšší správní soud takovýto výklad vyhodnotil jako nepřipustné osobování si (ze strany Ústavního soudu) pravomocí proti výslovnému znění Ústavy a upřednostnil výklad, podle něhož je soudce v takovém případě pouze povinen namísto zákona přímo aplikovat mezinárodní smlouvu, třebaže se její obsah týká ochrany lidských práv<sup>91</sup>. Na to Ústavní soud nemohl než reagovat po svém. Proto v některém z dalších nálezů zdůraznil, že pokud některé ustanovení zákona odporuje jak mezinárodní smlouvě, tak Ústavě či Listině základních práv a svobod vyhlášené předsednictvem České národní rady pod číslem 2/1993 Sb., je „nepřipustným obcházením čl. 95 odst. 2 Ústavy“, pokud soudce obecného soudu nepředloží danou věc před Ústavní soud<sup>92</sup>. Osobně si dovoluji s tímto závěrečným výkladem souhlasit, neboť na jedné straně je nepochybně pravda, že nelze po soudcích obecných soudů požadovat, aby v rozporu se zněním Ústavy přerušovali řízení pro rozpor zákona se zněním mezinárodní smlouvy, když současně není dán rozpor s ústavním pořádkem ve smyslu čl. 112 Ústavy, zároveň však rozpor s Ústavou, pokud je soudcem shledán, nelze ignorovat. Ponechávání protiústavních ustanovení zákonů v účinnosti nemůže s ohledem na jejich pravděpodobnou aplikaci přinést nic dobrého, obzvláště v podmínkách České republiky, která se nevydala cestou prostého vylučování protiústavních komponentů právního řádu z aplikace, a naopak vytvořila mechanismus, jehož úkolem je zajistit derogaci všech nevyhovujících (v ústavním smyslu) předpisů či jejich částí.

---

<sup>90</sup> Viz náleží Ústavního soudu ze dne 25. června 2002, sp. zn. Pl. ÚS 36/01, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod číslem 80/2002, svazek 26.

<sup>91</sup> Viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 11. července 2007, sp. zn. 6 AS 55/2006, publikovaný ve Sbírce rozhodnutí Nejvyššího správního soudu pod číslem 1351/2007, svazek 11.

<sup>92</sup> Viz náleží Ústavního soudu ze dne 29. listopadu 2010, sp. zn. I. ÚS 2881/09, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod číslem 238/2010, svazek 59.

Vedle Ústavy se práva na spravedlivý proces dotýká i další zásadní dokument ústavní síly, Listina základních práv a svobod, která byla znovu vyhlášena ve Sbírce zákonů usnesením předsednictva České národní rady pod č. 2/1993 (dále též „Listina“), především její hlava pátá upravující právo na soudní a jinou právní ochranu. Pro kontradiktorní trestní řízení mají největší význam ustanovení článku 40 Listiny, neboť garantují právo na obhajobu v trestním řízení, ať už s využitím obhájce, či samostatně, a právo na její dostatečnou přípravu; mezi další zaručená práva patří právo obviněného odepřít výpověď a být považován za nevinného až do okamžiku právní moci odsuzujícího rozsudku. S tím souvisí i obecnější úprava v článku 37 Listiny, podle níž má každý právo odepřít výpověď, pokud by hrozilo, že tak způsobí trestní stíhání sobě nebo osobě blízké, a právo na právní pomoc v jednání před soudy.

Právo na spravedlivý proces přirozeně není zakotveno jen předpisy s ústavní silou – na zákonné úrovni je rozvíjí celá řada předpisů, v obecné rovině např. zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, nebo zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu; konkrétně v trestním právu jde o zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, a dále zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy o soudnictví ve věcech mládeže, okrajově i zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Přestože v těchto „obyčejných“ (ve smyslu „nikoli ústavních“) zákonech jsou již obsaženy konkrétní povinnosti orgánů podílejících se na vedení spravedlivého procesu a konkrétní práva osob, proti nimž je řízení vedeno, je třeba mít při jejich aplikaci na paměti, že jednotlivé povinnosti či jednotlivá práva lze realizovat jedině způsobem, který je v souladu s předpisy ústavní síly, a který vede k naplňování ústavně zaručených práv<sup>93</sup>. Pokud ústavně konformní výklad zákonného ustanovení není možný, je povinností soudu, který je aplikuje, přerušit probíhající řízení a předložit věc k Ústavnímu soudu<sup>94</sup>. Aplikace zákonů způsobem, který je v rozporu s ústavním pořádkem, či přímo aplikace protiústavních ustanovení zákonů, velmi negativním způsobem zasahuje do práv, která jsou jednotlivcům garantována, a jako taková je

---

<sup>93</sup> Viz nálezy Ústavního soudu ze dne 9. září 1999, sp. zn. IV. ÚS 202/99, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod číslem 121/1999, svazek 15.

<sup>94</sup> Viz tamtéž. Viz rovněž článek 95 odst. 2 Ústavy.

nepřípustná. To se samozřejmě netýká jen práva na spravedlivý proces, nicméně jak bylo popsáno již výše, bez řádné realizace práva na spravedlivý proces jsou všechna ostatní práva pouhou bezobsažnou skořápkou.

## 5. Kontradiktornost trestního řízení

Kontradiktornost řízení, jak bylo naznačeno výše, je jedním ze základních předpokladů existence práva na spravedlivý proces. Ve své podstatě znamená, že obě procesní strany mají právo seznámit se se všemi důkazy či vyjádřeními, které budou mít vliv na rozhodnutí ve věci<sup>95</sup>, a to bez ohledu na to, zda je soudu předložila protistrana, nebo zda se k soudu dostaly jinou cestou, např. proto, že si je vyžádal sám soud<sup>96</sup>. Kontradiktornost řízení zároveň znamená, že se obě procesní strany mohou ke všem důkazům a skutečnostem použitým v řízení vyjádřit či je popírat<sup>97</sup>; oprávnění stran vést diskusi se při tom vztahuje také na důkazy o sporných skutečnostech týkajících se určitého aspektu řízení (*point of procedure*)<sup>98</sup> či právní kvalifikace<sup>99</sup> skutku, který je obviněnému<sup>100</sup> kladen za vinu. Za účelem vedení účinného dialogu s protistranou musejí být obě procesní strany oprávněny navrhopvat a předkládat důkazy na podporu svých tvrzení<sup>101</sup>. Neoddělitelnou součástí kontradiktorního procesu je rovněž právo být přítomen soudnímu jednání a aktivně se podílet na jeho průběhu<sup>102</sup>.

### 5.1. Zásada kontradiktornosti a zásada rovnosti zbraní

Účinnost kontradiktorního řízení pomáhá zajišťovat zásada rovnosti zbraní, která spočívá v rovnosti prostředků poskytnutých stranám k obhajování vlastní pravdy. V trestním řízení, v němž má strana (zpravidla) veřejné obžaloby řadu pravomocí způsobilych zasahovat do práv osoby, proti níž se trestní řízení vede (jakož i osob

---

<sup>95</sup> Rozsudek ESLP *Brandstetter proti Rakousku* ze dne 28. srpna 1991, stížnosti č. 11170/84, 12876/87 a 13468/87, bod 67. Dále rozsudek ESLP *Mantovanelli proti Francii* ze dne 18. března 1997, stížnost č. 21497/93, bod 33. Viz též rozsudek ESLP *Milatová a další proti České republice* ze dne 21. června 2005, stížnost č. 61811/00, bod 65.

<sup>96</sup> Rozsudek ESLP *Nideröst-Huber proti Švýcarsku* ze dne 18. února 1997, stížnost č. 18990/91, body 28 – 30. Viz též rozsudek ESLP *Krémář a další proti České republice* ze dne 3. března 2000, stížnost č. 35376/97, zejména body 38 a 42.

<sup>97</sup> Rozsudek ESLP *Mantovanelli proti Francii*, op. cit., bod 33.

<sup>98</sup> Rozsudek ESLP *Kamasinski proti Rakousku* ze dne 19. prosince 1989, stížnost č. 9783/82, bod 102.

<sup>99</sup> Rozsudek ESLP *Pélissier a Sassi proti Francii* ze dne 25. března 1999, stížnost č. 25444/94, body 52, 62.

<sup>100</sup> Výrazu „obviněný“ používám v této práci ve smyslu § 12 odst. 7 trestního řádu, podle něhož se rozumí obviněným též obžalovaný a odsouzený, pokud z povahy věci nevyplývá něco jiného.

<sup>101</sup> Článek 6 odst. 3 písm. d Úmluvy toto právo výslovně stanoví, pokud jde o předvolávání svědků, je však třeba je vztáhnout na celou oblast dokazování. (REPÍK, Bohumil. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Vyd. 1. Praha: Orac, 2002, s. 146)

<sup>102</sup> Rozsudek ESLP *Andreescu proti Rumunsku* ze dne 8. června 2010, stížnost č. 19452/02, bod 68.

dalších), je úkolem zásady rovnosti zbraní poskytnout obviněnému takovou pozici, v níž bude schopen stanout před soudem jako rovnocenná strana řízení, a nikoli jako pouhý objekt probíhajícího trestního procesu<sup>103</sup>. Ze zásady rovnosti zbraní a této přirozené nerovnosti stran v trestním řízení tak vyvěrají kompenzující oprávnění obviněného označovaná jako *favor defensionis*. Mezi ně lze zařadit práva obhajoby v trestním řízení (v Úmluvě zakotvená v článku 6 odst. 3) či právo být považován za nevinného, dokud není obžalobou prokázán opak (v Úmluvě v článku 6 odst. 2)<sup>104</sup>.

Rovnost zbraní předpokládá, že obě strany soudního procesu mají stejnou možnost zúčastnit se rozhodování soudu o důležitých otázkách. Díky tomuto požadavku bylo ze zásady kontradiktornosti trestního řízení, ve spojení se zásadou rovnosti zbraní, vyvozeno právo na přítomnost obviněného na jednání soudu<sup>105</sup>. Zároveň ESLP dovodil existenci práva být slyšen v řízení, v němž je rozhodováno o zákonnosti vazby<sup>106</sup>. V této souvislosti ESLP rovněž judikoval, že může-li se projednávání před soudem zúčastnit pouze jedna ze stran, jde o porušení principu rovnosti zbraní. Ze stížností podaných k ESLP je patrné, že se to v minulosti často stávalo právě při rozhodování soudu o návrhu na přezkoumání zákonnosti vazby, jehož se (z pozice zástupce veřejného zájmu) účastnil státní zástupce, nikoli však obviněný<sup>107</sup>. Stejný závěr – a sice že přítomnost jen jedné ze stran je porušením zásady rovnosti zbraní – lze samozřejmě vztáhnout i na přítomnost obviněného v hlavním líčení či v odvolacím líčení<sup>108</sup>. Úmluva však připouští, aby se obviněný práva na přítomnost při projednávání věci před soudem

---

<sup>103</sup> O hrozbě postavení obviněného jakožto „objektu vyšetřování“ v kontinentální (inkvizičně-obžalovací) tradici trestního řízení se zmiňuje např. Pavel Šámal. (ŠÁMAL, Pavel. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. 1. vyd. Praha: ASPI, 1999dotisk, s. 38.)

<sup>104</sup> REPÍK, Bohumil. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Vyd. 1. Praha: Orac, 2002, s. 145.

<sup>105</sup> Rozsudek ESLP *Colozza proti Itálii* ze dne 12. února 1985, stížnost č. 9024/80, bod 27. Viz REPÍK, Bohumil, op. cit., s. 144, 150.

<sup>106</sup> Rozsudek ESLP *Winterwerp proti Nizozemí* ze dne 24. října 1979, stížnost č. 6301/73, bod 60, nebo rozsudek ESLP *Sanchez-Reisse proti Švýcarsku* ze dne 21. října 1986, stížnost č. 9862/82, bod 51.

<sup>107</sup> KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan a BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 545. Viz rozsudky ESLP *Wesolowski proti Polsku* ze dne 22. června 2004, stížnost č. 29687, bod 66, *Kampanis proti Řecku* ze dne 13. července 1995, stížnost č. 17977/91, bod 58, a další.

<sup>108</sup> REPÍK, Bohumil, op. cit., s. 145. Podle zprávy Komise ve věci *Pataki a Dunshirn proti Rakousku* ze dne 28. března 1963, *Annuaire*, 6, s. 719. Zásada rovnosti zbraní dotčena pochopitelně není, pokud nemůže být přítomna žádná ze stran. Tak je tomu např. v řízení o povolení odvolání ve Spojeném království (tamtéž).

vzdal, a to za podmínky, že takové vzdání se práva bylo dobrovolné a jednoznačné<sup>109</sup>, nebo aby za určitých okolností bylo rozhodováno v nepřítomnosti obviněného, jde-li o řízení proti uprchlému<sup>110</sup>.

Podobným způsobem jako přítomnost státního zástupce na těch úkonech soudu, kterým nemůže být přítomen obviněný, porušuje podle ESLP zásadu rovnosti zbraní též právní úprava související s institutem generálního advokáta, který je v některých zemích zřizován u nejvyšších soudních instancí. Generální advokát sice není stranou sporu a působí pouze jako nestranný odborník, může však ovlivňovat konečné meritorní rozhodnutí daného soudu.<sup>111</sup> Podle ESLP se generální advokát v okamžiku, kdy předá soudu své odůvodněné stanovisko k tomu, jak by mělo být ve věci rozhodnuto, „stává spojencem nebo protivníkem [obviněného].“<sup>112</sup> Pokud se generální advokát postaví na stranu obžaloby, jde podle ESLP o porušení práv obhajoby a zásady rovnosti zbraní plynoucích z článku 6 Úmluvy<sup>113</sup>.

Rovnocenná možnost obou procesních stran ovlivňovat průběh řízení se pak pochopitelně nevyčerpává pouhou přítomností či nepřítomností obou stran sporu tak, aby žádná z nich nebyla vůči druhé znevýhodněna. Obě strany musejí mít též stejnou možnost vyjadřovat se ke všem skutečnostem, které jsou způsobilé ovlivnit rozhodnutí ve věci<sup>114</sup>.<sup>115</sup> Z toho vyplývá především právo obviněného být seznámen s důkazy, které

---

<sup>109</sup> REPÍK, Bohumil, op. cit., s. 150. Podle rozhodnutí Komise C. proti Itálii ze dne 11. května 1988, DR, 65, s. 40.

<sup>110</sup> REPÍK, Bohumil, op. cit., s. 151.

<sup>111</sup> KMEC, Jiří, KOSAR, David, KRATOCHVÍL, Jan a BOBEK, Michal, op. cit., s. 750.

<sup>112</sup> Rozsudek ESLP *Borgers proti Belgii* ze dne 30. října 1991, stížnost č. 12005/86, bod 26.

<sup>113</sup> Tamtéž.

<sup>114</sup> Rozsudek ESLP *Mantovanelli proti Francii* ze dne 18. března 1997, stížnost č. 21497/93, bod 33.

<sup>115</sup> Judikatura ESLP bohužel není zcela jednotná, pokud jde o to, zda právo vyjadřovat se k tvrzením či důkazům použitým v řízení se týká skutečně jen těch tvrzení a důkazů, které mohou ovlivnit meritorní rozhodnutí. Ve věci *Nideröst-Huber proti Švýcarsku* ESLP prohlásil, že je na posouzení účastníka řízení, zda je třeba se k nějakému dokumentu vyjádřit, a nikoli na uvážení soudu. (Rozsudek ze dne 18. února 1997, stížnost č. 18990/91, body 27, 29.) Tento výklad ESLP potvrdil ve svém rozsudku ve věci *Antunes a Pires proti Portugalsku*, kde konstatoval porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy tím, že stranám nebyla předložena poznámka nižšího soudu, jejímž obsahem bylo pouze sdělení, že soud trvá na napadeném rozhodnutí, doručená společně se spisem soudu odvolacímu. (Rozsudek ze dne 21. června 2007, stížnost č. 7623/04, body 33 – 36.) Ve věci *Hudáková a další proti Slovensku* nadto ESLP shledal porušení zásady rovného zacházení, když Nejvyšší soud zamítl dovolání stěžovatelů jako nedůvodné, aniž by jim dal možnost seznámit se se stanoviskem protistrany k podanému dovolání. (Rozsudek ze dne 27. dubna 2010, stížnost č. 23083/05, body 29 – 31.) Nelze než souhlasit se stanoviskem autorského kolektivu, který se na stránkách komentáře k Úmluvě podivil nad formalistickým přístupem ESLP k dané problematice, jehož naplňování *ad absurdum* může vést k přísné povinnosti soudu zasílat stranám nejen veškeré

shromáždila obžaloba<sup>116</sup>. Tomu je podle ESLP komplementární povinnost orgánů činných v trestním řízení seznámit obviněného se všemi důkazy, které byly získány, a to jak v neprospěch, tak i ve prospěch obviněného<sup>117</sup>. Ve státech s právním řádem kontinentálního typu, kde je obecnou povinností orgánů činných v trestním řízení vyhledávat důkazy v neprospěch i ve prospěch obviněného a v řízení je použit, je realizace tohoto práva usnadněna již charakteristikou orgánů činných v trestním řízení, totiž povinností orgánů zastupujících veřejný zájem spočívající jak v potrestání pachatele trestného činu, tak ve zproštění obvinění osoby, jejíž vina nebyla dostatečně prokázána. Obviněnému, který je oprávněn být zastoupen obhájcem již v průběhu přípravného řízení, musí být umožněn přístup ke spisu, případně ke všem dalším písemnostem, které byly získány v průběhu vyšetřování a mohou mít vliv na posuzování viny obviněného<sup>118</sup> – tímto způsobem obviněný automaticky získává přístup k důkazům jak proti sobě, tak ve svůj prospěch. Naopak v angloamerickém právním systému založeném spíše na aktivitě obou stran předkládajících důkazy na podporu svých tvrzení byla za tímto účelem vytvořena zvláštní povinnost vyšetřujících orgánů seznámit obviněného i s těmi důkazy, které obžaloba sama nehodlá použít např. právě proto, že hovoří ve prospěch obviněného (*disclosure of evidence*)<sup>119</sup>. Z této povinnosti existují výjimky – pokud je to nezbytné, je zde možnost zatajit určitý důkaz před obhajobou z důvodu ochrany základních práv dalších osob či z důvodu ochrany veřejného zájmu, tedy např. v zájmu ochrany svědků, zachování tajnosti metod používaných při vyšetřování či národní

---

podklady, jejichž význam je objektivně zcela okrajový a na něž strany nemají jak reagovat (viz rozsudek *Antunes a Pires proti Portugalsku*), ale také k povinnosti zasílat stranám veškerá jejich vyjádření k vyjádření až do doby, než některá z nich uzná za vhodné předložené stanovisko protistrany již více nekomentovat (viz rozsudek *Hudáková a další proti Slovensku*). Takový výklad vybočuje z obvykle uplatňovaného principu, že úkolem Úmluvy je poskytovat „ochranu právům praktickým a účinným, nikoli čistě teoretickým a iluzorním,“ což ESLP poprvé formuloval ve věci *Airey proti Irsku*. (KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan a BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 744. Viz rozsudek ESLP *Airey proti Irsku* ze dne 9. října 1979, stížnost č. 6289/73, bod 24.). Právě toho se, v rozporu s výše uvedenou judikaturou, ESLP naopak přidržel v rozsudku *Verdu Verdu proti Španělsku*, kde shledal, že k porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces v důsledku nemožnosti seznámit se s určitou listinou nedošlo, neboť tato skutečnost neměla vliv na výsledné rozhodnutí soudu. (Rozsudek ze dne 15. února 2007, stížnost č. 43432/02, body 27 – 29. Viz též KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan a BOBEK, Michal, op. cit., s. 747.)

<sup>116</sup> Rozsudek ESLP *Mantovanelli proti Francii* ze dne 18. března 1997, stížnost č. 21497/93, bod 33.

<sup>117</sup> Rozsudek ESLP *Edwards proti Spojenému království* ze dne 16. prosince 1992, stížnost č. 13071/87, bod 36.

<sup>118</sup> REPÍK, Bohumil, op. cit., s. 147.

<sup>119</sup> Rozsudek ESLP *Edwards proti Spojenému království* ze dne 16. prosince 1992, stížnost č. 13071/87, bod 17. V daném případě ovšem soud považoval za dostatečné, že byla obhajoba s relevantními skutečnostmi seznámena až v rámci odvolacího řízení, tedy podle mého názoru jaksí dodatečně. (Tamtéž, bod 37.)



bezpečnosti<sup>120</sup>. Zatajení důkazů, které jsou pro určení viny obviněného rozhodující, je však nepřípustné<sup>121</sup>.

V souvislosti s povinností předkládat obviněnému i důkazy, které se obžaloba rozhodla nevyužít, je na místě opět poznámka ohledně kontradiktornosti trestního řízení v rámci kontinentálního a angloamerického právního systému. V tomto případě je to totiž adverzární řízení angloamerického systému, které musí být uzpůsobeno požadavku kontradiktornosti, neboť strana obžaloby by v rámci klasického „souboje stran“ neměla žádné důvody k předání důkazů, které mohou oslabit její tvrzení, protistraně. Naopak trestní řízení v systému kontinentální Evropy je z hlediska povinnosti seznámit obžalovaného s důkazy kontradiktorní samo od sebe, bez nutnosti vynuceného zásahu do právní úpravy. Vrátime-li se k otázce položené v závěru druhé kapitoly této práce, a sice do jaké míry je kontradiktornost (trestního) řízení určována jeho sporností, lze podle mého názoru uzavřít, že spornost řízení není nejdůležitějším znakem řízení kontradiktorního, jak by se mohlo na první pohled zdát<sup>122</sup>. S tímto názorem souhlasí i učebnice civilního práva procesního<sup>123</sup> od Aleny Winterové, Aleny Mackové a kol., podle níž je kontradiktorním i civilní řízení nesporné, neboť i v jeho rámci se mohou účastníci vyjadřovat ke všem okolnostem. Užší pojetí kontradiktornosti spojené výlučně se sporným procesem a protichůdnými zájmy stran učebnice odmítá: „*Kontradiktornost jako princip je třeba připustit v každém řízení, bez ohledu na jeho povahu.*“<sup>124</sup>

Problematickým z hlediska povinnosti orgánů činných v trestním řízení vyhledávat důkazy jak v neprospěch, tak ve prospěch obviněného, tak zůstává především z hlediska fakticity, a to právě dvojakostí role orgánů činných v trestním řízení, především státního zástupce zastupujícího obžalobu. Někteří autoři jsou v tomto ohledu přesvědčení, že je psychologicky nemožné nestranně vyhledávat důkazy ve prospěch i neprospěch

---

<sup>120</sup> Rozsudek ESLP *Rowe a Davis proti Spojenému království* ze dne 16. února 2000, stížnost č. 28901/95, body 36 – 44.

<sup>121</sup> Např. rozsudek ESLP *Atlan proti Spojenému království* ze dne 19. června 2001, stížnost č. 36533/97, body 42 – 44. Blíže k této problematice viz dále v kapitole 5.3. Právo na předvolání a kontradiktorní výslechy svědka.

<sup>122</sup> Viz srovnání pojetí kontradiktorního řízení v dílech různých teoretiků v kapitole č. 2.

<sup>123</sup> Civilní proces je v kontinentální Evropě mnohdy považován za kontradiktornější než proces trestní, neboť civilnímu procesu je vlastní soupeření stran a prohra ve sporu v důsledku neunesení důkazního břemene.

<sup>124</sup> WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní: První část - Řízení nalézací*. 7., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde Praha, 2014, s. 68.

obviněného či jednotlivých vyšetřovacích verzí.<sup>125</sup> Proto je otázkou, který z obou modelů je pro práva obviněného příznivější v praxi skutečně probíhajících trestních řízení v rámci obou systémů.

V souvislosti s povinností seznámit strany s důkazy, které měly vliv na rozhodnutí ve věci, bych ráda upozornila ještě na situaci, kdy sice není porušena rovnost zbraní, ale zároveň není dostatečně respektována zásada kontradiktornosti řízení. K tomu dojde, když soud neseznámí ani jednu ze stran s některým z důkazů, které si vyžádal sám, nebo které se k němu dostaly jinou cestou. V takovém případě jsou obě strany řízení zkráceny na svém právu vyjádřit se ke všem rozhodujícím důkazům či je rozporovat důkazem vlastním.<sup>126</sup>

Posledním projevem zásady rovnosti zbraní ve vztahu k zásadě kontradiktornosti, o němž bych se chtěla zmínit v rámci této části své práce, je rovnost obou procesních stran v možnosti podat opravný prostředek, a to za stejných podmínek, zejména ve stejné lhůtě<sup>127</sup>. Z hlediska tohoto kritéria nebyl ESLP při svém rozhodování tak přísný (jako v případě rozhodování o oprávněnosti neseznámení účastníka řízení s některým z důkazů) a připustil určitou nerovnost jako nikoli nespravedlivou, pokud se nejednalo o přílišný a neodůvodněný nepoměr v právech obou stran a pokud nebyla dotčena práva obhajoby<sup>128</sup>.

S poukazem na zásadu rovnosti zbraní a možnost podat opravný prostředek rozhodoval i český Ústavní soud v roce 2001 o ústavnosti tehdejší právní úpravy institutu stížnosti

---

<sup>125</sup> Např. podle Pavla Šámala „(...) vyšetřovatel, jehož úkolem je objasnit trestný čin a zjistit jeho pachatele, nemůže zůstat neangažovaným hledačem pravdy, ale nutně se stane protivníkem bojujícím s podezřelým, který popírá obvinění.“ (ŠÁMAL, Pavel. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. 1. vyd. Praha: ASPI, 1999dotisk, s. 37. Podle ŠTĚPÁN, J.: *Possible Lessons from Continental Criminal Procedure*. Materiál předložený na semináři o revizi trestního práva pořádaném CELI ve spolupráci s Nejvyšším soudem ČSFR v Praze ve dnech 12. – 16. listopadu 1990, s. 183.)

<sup>126</sup> Rozsudek ESLP *Nideröst-Huber proti Švýcarsku* ze dne 18. února 1997, stížnost č. 18990/91, bod 31. ESLP v tomto případě spatřoval porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy v tom, že stranám nebylo předloženo k diskusi vyjádření obecného soudu k argumentaci stěžovatele obsažené v jeho stížnosti, které bylo Federálnímu soudu zasláno spolu s předmětnou stížností.

<sup>127</sup> REPÍK, Bohumil, op. cit., s. 145, 146.

<sup>128</sup> Tamtéž. Podle rozhodnutí Komise Ú. v. Lucebmursko ze dne 8. července 1985, DR, 52, s. 273, a rozsudku ESLP *Kremzow proti Rakousku* ze dne 21. září 1993, stížnost č. 12350/86, bod 75.

pro porušení zákona<sup>129</sup>. Stížnost pro porušení zákona je mimořádným opravným prostředkem, který je v případě vyhovění ze strany soudu způsobilý zasáhnout do pravomocného rozhodnutí. Možnost uplatnit tento opravný prostředek však přísluší jen jedné ze stran – státu, který v řízení zastupuje obžalobu – neboť k jeho podání je oprávněn pouze ministr spravedlnosti České republiky. V době rozhodování Ústavního soudu trestní řád v příslušných ustanoveních připouštěl, aby bylo v případě podání stížnosti pro porušení zákona v neprospěch obviněného původní pravomocné rozhodnutí a případně i jemu předcházející řízení zrušeno a v novém řízení nahrazeno jiným, které mohlo být pro obviněného méně příznivé než rozhodnutí původní. Ústavní soud konstatoval, že právní úprava takovými způsobem znevýhodňující obviněného jakožto procesní stranu trestního řízení, a navíc zasahující do jeho právní jistoty a do víry v konečnost a nezměnitelnost rozhodnutí, je v demokratickém právním státě nepřijatelná. Zároveň Ústavní soud poukázal na tehdy nově zavedenou možnost obou procesních stran trestního řízení<sup>130</sup> podat proti pravomocnému rozsudku dovolání<sup>131</sup>, a shledal, že tím je možnost domoci se nápravy případně nezákonného postupu orgánů činných v trestním řízení provedena dostatečně a nadto souladně s požadavkem rovnosti zbraní. Ústavní soud uzavřel, že sama stížnost pro porušení zákona není protiústavní, pokud je v neprospěch obviněného možné toliko vydat akademický rozsudek konstatujícího porušení zákona, které tím pádem nezasahuje do práv obviněného a neporušuje zásadu zákazu *reformationis in peius*.<sup>132</sup> Taková právní úprava stížnosti pro porušení zákona je v účinnosti dodnes a je považována za plně souladnou s právem obviněného na spravedlivý proces.

## **5.2. Zásada kontradiktornosti a právo obviněného být přítomen jednání soudu**

Přestože právo obviněného být přítomen jednání soudu není, stejně jako řada dalších práv, v článku 6 Úmluvy výslovně uvedeno, podle ESLP jednoznačně vyplývá z účelu tohoto článku, kterým je zajištění práva na spravedlivý proces. Ostatní procesní práva,

---

<sup>129</sup> Nález Ústavního soudu ze dne 31. října 2001, sp. zn. Pl. ÚS 15/01, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod číslem 164/2001, svazek 24.

<sup>130</sup> Konkrétně jde o obviněného a nejvyššího státního zástupce.

<sup>131</sup> Viz novela trestního řádu č. 265/2001 Sb.

<sup>132</sup> Nález Ústavního soudu ze dne 31. října 2001, sp. zn. Pl. ÚS 15/01, op. cit.

kteřá jsou článkem 6 Úmluvy garantována, ať už výslovně, či v důsledku rozsáhlé rozhodovací činnosti ESLP, není možné účinně uvádět v život bez přítomnosti obviněného.<sup>133</sup> Přítomnost na jednání soudu musí být umožněna i obviněnému, který se toho času nachází ve vazbě, obviněný však musí vězeňským orgánům včas poskytnout relevantní informace<sup>134</sup>.

ESLP ve své judikatuře potvrdil, že přítomnost obviněného na soudním jednání je natolik žádoucím jevem, že není v rozporu s Úmluvou, pokud právní úprava některých států ukládá obviněnému povinnost dostavit se na předvolání před soud. Tato povinnost může vynucena předvedením či sankcionována ve formě udělení pokuty.<sup>135</sup> ESLP však zdůraznil, že z důvodu nedostavení se k projednání trestní věci před soudem nemůže být obviněný zbaven práva na obhajobu nepřipuštěním obhájce nepřítomného obviněného k předmětnému řízení<sup>136</sup>.

ESLP však zároveň připustil, že absolutní zákaz vedení soudního jednání v nepřítomnosti obviněného by mohl „*paralyzovat vedení trestního řízení např. tak, že dojde ke znehodnocení důkazů, promlčení trestního stíhání, nebo odepření spravedlnosti.*“<sup>137</sup>

Proto porušením Úmluvy není, pokud národní právní řád poskytne obviněnému možnost práva na přítomnost při jednání soudu se vzdát. Podle ESLP tak lze učinit i mlčky (konkludentně) např. tím způsobem, že se obviněný bez omluvy na předvolání na jednání soudu nedostaví<sup>138</sup>. V každém případě však musí vzdání se práva být učiněno dobrovolně a jednoznačně.<sup>139</sup> Aby šlo na dobrovolné a jednoznačné vzdání se práva být přítomen jednání soudu usuzovat, je důležité zajistit, že se obviněný skutečně dozví

---

<sup>133</sup> Rozsudek ESLP *Colozza proti Itálii* ze dne 12. února 1985, stížnost č. 9024/80, bod 27. Myšlenka, že nepřítomný obviněný nemůže požívat dalších procesních práv, která jsou mu zaručena, je velmi podobná té, že spravedlivý proces nemůže existovat bez práva na přístup k soudu. (Viz rozsudek ESLP *Golder proti Spojenému království* ze dne 21. února 1975, stížnost č. 4451/70, bod 35.)

<sup>134</sup> REPÍK, Bohumil. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Vyd. 1. Praha: Orac, 2002, s. 151. Viz rozsudek ESLP *Goddi proti Itálii* ze dne 9. dubna 1984, stížnost č. 8966/80.

<sup>135</sup> Rozsudek ESLP *Van Geyselghem proti Belgii* ze dne 21. ledna 1999, stížnost č. 26103/95, body 33 – 35.

<sup>136</sup> Tamtéž.

<sup>137</sup> Rozsudek ESLP *Colozza proti Itálii*, op. cit., bod 29.

<sup>138</sup> Rozsudek ESLP *Hermi proti Itálii* ze dne 18. října 2006, stížnost č. 18114/02, body 73 – 76.

<sup>139</sup> Tamtéž. Viz též REPÍK, Bohumil, op. cit., s. 151.

o místě a čase jednání a dalších skutečnostech, na jejichž základě bude schopen se na jednání ze své vlastní svobodné vůle dostavit, nebo naopak nedostavit. Proto musí být obviněnému doručeno do vlastních rukou nejen předvolání<sup>140</sup>, ale též informace o případných změnách ohledně konání jednání<sup>141</sup>. Veškeré informace o chystaném soudním jednání rovněž musejí být obviněnému doručeny v přiměřené lhůtě a v jazyce, kterému rozumí<sup>142</sup>. Skutečnost, že se obviněný o konání jednání dozvěděl nějakou neoficiální cestou, k zachování práva na spravedlivý proces nepostačuje<sup>143</sup>.

Druhou skupinou případů, kdy je přípustné, aby se konalo hlavní líčení bez přítomnosti obviněného, jsou řízení vedená proti uprchlému (*in contumaciam*).<sup>144</sup> Za uprchlého lze považovat obviněného, který se vyhýbá trestnímu řízení pobytem v cizině nebo tím, že se skrývá<sup>145</sup>. Protože aktuální místo pobytu uprchlého nemůže být orgánům činným v trestním řízení známo, uprchlému obviněnému nelze doručit předvolání na jednání k soudu, a proto uprchlý o plánovaném soudním jednání zpravidla neví. V kontextu Úmluvy existují určité pochybnosti o tom, zda sám fakt, že se obviněný vyhýbá trestnímu řízení, lze považovat za jednoznačné a dobrovolné vzdání se práva na přítomnost soudnímu jednání. Podle Komise v okamžiku, kdy pominou důvody pro vedení řízení proti uprchlému, musí obviněný dostat příležitost uplatňovat svá procesní práva v novém procesu, neboť pouhé vyhýbání se trestnímu řízení nelze připisovat význam vzdání se práva na účast na jednání<sup>146</sup>. ESLP pak ve věci *Colozza proti Itálii* odmítl tuto otázku přímo zodpovědět, nicméně v daném případě považoval nutné umožnit obviněnému vydání nového rozhodnutí až po jeho vyslechnutí soudem, když obviněnému (stěžovateli) nebylo předvolání na soudní jednání doručeno a zároveň

<sup>140</sup> REPÍK, Bohumil, op. cit, s. 151. Podle zprávy Komise ve věci *Stamoulakatos proti Řecku*, A č. 271.

<sup>141</sup> Rozsudek ESLP *Mitreovski proti Makedonii* ze dne 21. června 2007, stížnost č. 33046/02, bod 38. Práva obviněného byla porušena proto, že se stěžovatel nedozvěděl o změně místa konání jednání.

<sup>142</sup> Rozsudek ESLP *Brozicek proti Itálii* ze dne 19. prosince 1989, stížnost č. 10964/84, bod 41.

<sup>143</sup> Rozsudek ESLP *F.C.B. proti Itálii* ze dne 28. srpna 1991, stížnost č. 12151/86, body 33 – 35. ESLP v rozsudku sice prohlásil, že nepovažuje za nezbytné rozhodnout otázku, zda skutečnost, že se stěžovatel dozvěděl o naplánovaném soudním jednání nepřímo, mu dostatečně umožnila jednání se zúčastnit, jak po něm (ESLP) požadovala italská vláda. Konstatoval však, že v daném případě stěžovatel nedal žádným způsobem (ani konkludentně) najevo, že se svého práva na přítomnost při jednání vzdává. Domnívám se tedy, že obviněný, který se o jednání dozvěděl pouze nepřímo, se může svého práva být jednání přítomen vzdát výslovně. Pokud tak však neučiní, není z čeho usuzovat na konkludentní vzdání se svého práva, které by bylo dobrovolné a jednoznačné.

<sup>144</sup> REPÍK, Bohumil, op. cit, s. 151.

<sup>145</sup> § 302 trestního řádu.

<sup>146</sup> REPÍK, Bohumil, op. cit, s. 151.

orgány činné v trestním řízení nevyvaložily potřebné úsilí k tomu, aby vypátraly jeho novou adresu.<sup>147</sup> Naproti tomu ve věci *Medenica proti Švýcarsku* ESLP rozhodl, že obviněný, který si svou nepřítomnost na jednání zavinil sám, na nové řízení právo nemá. Nevyjádřil se však k otázce, z čeho přesně by měla být případná odpovědnost obviněného za nedostavení se k soudnímu jednání vyvozována.<sup>148</sup>

Český trestní řád se v této problematice přiklání na stranu ochrany práv obviněného. Ustanovením § 306a umožňuje nejen před soudem znovu provést již provedené důkazy, pokud v průběhu řízení pominou důvody pro vedení řízení proti uprchlému, ale také přímo zrušit vydaný odsuzující rozsudek, pokud důvody pro vedení řízení proti uprchlému pominou až po jeho právní moci. Rozsudek se v průběhu řízení proti uprchlému, stejně jako ostatní písemnosti, doručuje pouze obhájci obviněného, kterého obviněný musí mít po celou dobu řízení proti uprchlému<sup>149</sup>. Pokud se však soud hodnověrným způsobem dozví, že důvody vedení řízení proti uprchlému pominuly, je povinen doručit obviněnému rozsudek společně s poučením o jeho právu podat do osmi dnů návrh na zrušení rozsudku<sup>150</sup>. Po zrušení odsuzujícího rozsudku proběhne nové hlavní líčení vedené podle obecných ustanovení trestního řádu o hlavním líčení (v tom rozsahu, v kterém se hlavní líčení konalo proti uprchlému), na jehož podkladě je vydán nový rozsudek. Ten však ve smyslu zásady zákazu *reformationis in peius* nesmí

---

<sup>147</sup> Rozsudek ESLP *Colozza proti Itálii*, op. cit., bod 29. ESLP v něm konkrétně říká, že „(...) [Z]a daných okolností se Soudu jeví, že tato skutečnost (že obviněný změnil adresu, aniž to nahlásil soudu, pozn. autorky) není takové povahy, aby odůvodnila úplnou a nenapravitelnou ztrátu oprávnění účastnit se jednání. Pokud národní právo umožňuje, aby se soudní jednání konalo i přesto, že osoba čelící trestnímu obvinění není přítomna (...), tato osoba by, jakmile se dozví o řízení, měla mít možnost dosáhnout nového rozhodnutí ve věci vydaného soudem, který ji vyslechl.“

<sup>148</sup> V tomto případě obviněný (stěžovatel), který v dané době působil jako lékař na území Spojených států amerických, řádně obdržel předvolání k soudu ve Švýcarsku. Na toto jednání se však nedostavil na základě rozhodnutí soudu v Jižní Karolíně, které mu s poukazem na jeho povinnost pečovat o vážně nemocné pacienty trpící rakovinou (na základě jejich podnětu) zakazovalo vycestovat z Ameriky. ESLP dal za pravdu argumentaci švýcarské vlády, podle níž byl stěžovatel dlouhodobě podporován vlivnými osobami, které byly blízké jak jemu, tak soudci, který rozhodnutí o zákazu vycestovat vydal, a proto bylo předmětné rozhodnutí zřejmě vydáno záměrně v zájmu stěžovatele, s cílem umožnit mu vyhýbat se stíhání ve Švýcarsku. Stěžovatel navíc proti rozhodnutí soudu Jižní Karolíny nepodal žádný opravný prostředek, k čemuž byl podle švýcarské vlády povinen. Švýcarská vláda navíc poukazovala na skutečnost, stěžovatel jistě nebyl jediným lékařem, který byl způsobilý provádět příslušnou léčbu, a bylo jediné jeho pochybením, že včas dostatečně neinstruoval své kolegy ohledně léčebného postupu, když si byl vědom blížícího se soudního jednání ve své trestní kauze ve Švýcarsku. (Rozsudek ESLP *Medenica proti Švýcarsku* ze dne 14. června 2001, stížnost č. 20491/92, body 8 – 41, 53 – 59.)

<sup>149</sup> § 306 odst. 1 a § 304 trestního řádu.

<sup>150</sup> § 306a odst. 2 trestního řádu. Viz PÚRY, František. Návrh na zrušení pravomocného rozsudku v řízení proti uprchlému a Usnesení soudu o zrušení pravomocného rozsudku v řízení proti uprchlému. *Trestněprávní revue: Vzory trestních podání s komentářem*. Praha: C. H. Beck, 2004, 3(3), 2, s. IV.

být pro obviněného méně příznivý než ten, který byl ve stejné věci vydán v předchozím řízení proti uprchlému.<sup>151</sup>

Tato pro uprchlého obviněného příznivá právní úprava garantující plné zachování veškerých jeho procesních práv vyplývajících z práva na spravedlivý proces byla do trestního řádu vložena novelou č. 265/2001 Sb. Uvedená novela celkově usilovala o zvýšení kontradiktornosti trestního řízení v České republice ve smyslu požadavků Úmluvy, neboť vedle práva uprchlého realizovat i po určité době své právo na přítomnost na jednání soudu (což dřívější právní úprava řízení proti uprchlému neumožňovala<sup>152</sup>) zavedla do českého právního řádu rovnou možnost obou procesních stran podat proti pravomocnému rozhodnutí soudu mimořádný opravný prostředek v podobě dovolání<sup>153</sup>. Novela také upravila vztah přípravného řízení a řízení před soudem tak, aby skutečné těžiště trestního procesu bylo pokud možno přeneseno až do soudního stadia trestního řízení, a pro případ potřeby zachycení důkazů, které nelze provést později, již v přípravném řízení stanovila povinnost přítomnosti soudce a stran při provádění příslušných úkonů.<sup>154</sup>

Třetí skupinou případů, v nichž je možné uspořádat jednání soudu v nepřítomnosti obviněného, jsou jednání v řízeních o opravných prostředcích. Zpravidla by však soud měl v takovém řízení rozhodovat jen o právních otázkách<sup>155</sup>. Zároveň je třeba zachovat rovnost zbraní, tzn. je-li rozhodováno v nepřítomnosti obviněného, neměla by být

---

<sup>151</sup> Viz § 306a trestního řádu.

<sup>152</sup> ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, s. 3468.

<sup>153</sup> Viz výše v této práci, v části o rovnosti zbraní.

<sup>154</sup> BAXA, Josef. Reforma trestního řízení – geneze jejího vzniku a její cíle. *Bulletin advokacie*. Praha: Česká advokátní komora, 2001, (11-12). V souvislosti s reformou trestního řízení provedené touto novelou by jistě bylo možné popsat mnoho stránek (což odbornou veřejností skutečně bylo), není však v možnostech této práce důkladně se zabývat všemi cestami, které vedly k vytvoření trestního procesu, jaký v České republice máme v této chvíli. V dané souvislosti bych pouze nad rámec výše uvedeného ráda poznamenala, že někteří českému trestnímu řízení, resp. jeho úpravě řízení přípravného, vyčítají absenci institutu vyšetřujícího soudce. Ten by přispíval ke zvýšení kontradiktornosti této fáze trestního řízení, neboť by mohl skutečně nestranně na základě zhodnocení tvrzení obou procesních stran přezkoumávat např. zákonnost postupu policejního orgánu. Tato povinnost je dnes svěřena státnímu zástupci, který však stojí, stejně jako policejní orgány, na straně obžaloby. (Viz VLK, Václav. Iluze kontradiktorního procesu a co s ní? *Trestní právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, 17(1), s. 38.) Osobně souhlasím, že zvýšení kontradiktornosti přípravného řízení by pak činilo trestní proces celkově spravedlivějším a taková úprava by mu jedinečně prospěla, a to přesto, že podle Úmluvy takovéto změny nejsou třeba (Viz REPÍK, Bohumil, op. cit, s. 147).

<sup>155</sup> Rozsudek ESLP *Cooke proti Rakousku* ze dne 8. února 2000, stížnost č. 25878/94, bod 35.

přípustná přítomnost státního zástupce či jiného orgánu zastupujícího veřejnou obžalobu<sup>156</sup>. Naopak přítomnost obviněného je dle ESLP vyžadována, pokud je pro rozhodnutí o opravném prostředku třeba zhodnotit osobní vlastnosti pachatele – tak tomu bude ve většině případů přezkoumávání otázek skutkových<sup>157</sup>, nebo pokud soud rozhoduje o odvolání do výroku o trestu<sup>158</sup>.

Poslední, jakousi čtvrtou množinou případů, kdy je dovoleno, aby soud rozhodoval (záměrně neuvádím „jednal“) v nepřítomnosti obviněného, je rozhodování ve formě trestního příkazu. V souvislosti s právem na spravedlivý proces se o institutu trestního příkazu příliš nehovoří<sup>159</sup>, nicméně i Úmluva tento způsob rozhodování trestních věcí připouští, pokud má obviněný po vydání trestního příkazu, k němuž dochází v písemném a neveřejném řízení, možnost svým jednáním vyvolat jednání ústní a veřejné, a domoci se tak svého práva být přítomen soudnímu jednání<sup>160</sup>.

Současná právní úprava trestního příkazu v České republice<sup>161</sup> se z hlediska práva na spravedlivý proces a celé řady práv obviněného, kterými je utvářeno, jeví značně problematická, a to tím spíše, že je takto každoročně rozhodováno o více než polovině všech obviněných<sup>162</sup>. Trestním příkazem lze o vině a trestu rozhodnout i v případě, že se obviněný nedoznal, a dokonce je to možné, i když obviněný již v přípravném řízení označoval důkazy ve svůj prospěch, s jejichž provedením byl odkázán do hlavního líčení<sup>163</sup>. V případě splnění podmínek pro vydání trestního příkazu<sup>164</sup> se však hlavní

---

<sup>156</sup> REPÍK, Bohumil, op. cit., s. 145. Podle zprávy Komise ve věci Pataki a Dunshirn proti Rakousku z 28. března 1963, *Annuaire*, 6, s. 719 a ve věci Peschke proti Rakousku z 13. října 1981, *DR*, 25, s. 182.

<sup>157</sup> Rozsudek ESLP *Ekbatani proti Švédsku* ze dne 26. května 1988, stížnost č. 10563/83, bod 31.

<sup>158</sup> Rozsudek ESLP *Cooke proti Rakousku* ze dne 8. února 2000, stížnost č. 25878/94, body 40 – 44.

<sup>159</sup> Jedním z autorů, kteří širší pravidla pro vedení řízení v nepřítomnosti obviněného aplikují i na problematiku trestního příkazu, je např. prof. Jiří Jelínek. (JELÍNEK, Jiří. *Trestní příkaz včera, dnes a zítra. Kriminálnístika: časopis pro kriminálnístickou teorii a praxi*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2015, **48**(2).)

<sup>160</sup> Rozsudek ESLP *Hennings proti Německu* ze dne 16. prosince 1992, stížnost č. 12129/86, body 24, 26.

<sup>161</sup> Rovněž úprava trestního příkazu byla změněna do dnešní podoby novelou trestního řádu č. 265/2001 Sb., o níž byla řeč výše.

<sup>162</sup> Podle prof. Jiřího Jelínka, který zpracoval statistické údaje z let 2009 – 2013. (JELÍNEK, Jiří, op. cit. s. 82.)

<sup>163</sup> VANTUCH, Pavel. *Trestní příkaz, podmínky pro jeho vydání a možnosti obhajoby. Trestní právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, **17**(7-8), s. 9.

<sup>164</sup> § 314e odst. 1 ve spojení s § 314a trestního řádu. Dále viz § 314a odst. 6 trestního řádu a § 63 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, které specifikují případy, v nichž trestní příkaz vydat nelze.



líčení vůbec nekoná<sup>165</sup>. Namísto předvolání je tak obviněnému doručen trestní příkaz, který obsahuje rozhodnutí o vině a trestu a má povahu odsuzujícího rozsudku<sup>166</sup>; jeho součástí sice je poučení o právu podat odpor, kterým se trestní příkaz ruší a vzniká povinnost soudu hlavní líčení nařídit, chybí však informace o tom, že v následně nařízeném hlavním líčení může soud vydat i rozsudek, který bude pro obviněného méně příznivý (neuplatní se zákaz *reformationis in peius*)<sup>167</sup>. To je velmi nedobré jak pro obviněného nezastoupeného obhájcem, který může být následně vydaným přísnějším rozsudkem nepříjemně zaskočen, tak pro obviněného, kterému jeho obhájce důsledky podání odporu náležitě osvětlil. Ten se naopak může v obavě z tvrdší sankce rozhodnout odpor vůbec nepodávat, a to i když existují důkazy svědčící v jeho prospěch. Celou situaci ještě komplikuje skutečnost, že podle § 314e odst. 1 trestního řádu má soudce trestním příkazem rozhodovat na základě dostatečně prokázaného skutkového stavu. Soudce, který po podání odporu a provedení hlavního líčení změní své meritorní rozhodnutí, de facto přiznává, že tato podmínka vůbec splněna nebyla.<sup>168</sup> Za situace, kdy v následně nařízeném hlavním líčení rozhoduje tentýž soudce, který vydal trestní příkaz, se tedy nelze divit, že ochota odchylovat se od názoru vysloveného v trestním příkazu je velmi malá. Proto se domnívám, že by právní úprava institutu trestního příkazu v českém trestním řádu potřebovala hned několik změn, jejichž cílem by mělo být důsledné zachování práva obviněného na spravedlivý proces, a které by mu umožnily bez obav ze zhoršení své situace či z podjatosti soudu podat odpor a domoci se tak zachování práva na přítomnost u soudu a ostatních práv, která lze realizovat pouze v rámci ústního a veřejného jednání před soudem.<sup>169</sup>

V souvislosti s trestním příkazem je vhodné se zmínit též o různých formách odklonů, mezi něž je trestní příkaz někdy řazen<sup>170</sup>. V českém trestním řádu najdeme podmíněně

---

<sup>165</sup> Hlavní líčení se nekoná před vydáním trestního příkazu. Po podání odporu je samozřejmě situace úplně jiná.

<sup>166</sup> § 314e odst. 7 trestního řádu.

<sup>167</sup> VANTUCH, Pavel, op. cit., s. 10. Skutečnost, že se zákaz *reformationis in peius* po podání odporu neuplatní, je zvláštní především ve srovnání s právní úpravou řízení proti uprchlému (viz výše v této práci).

<sup>168</sup> Viz tamtéž.

<sup>169</sup> K problematice trestního příkazu podrobně viz JELÍNEK, Jiří. Trestní příkaz včera, dnes a zítra. *Kriminalistika: časopis pro kriminalistickou teorii a praxi*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2015, 48(2).

<sup>170</sup> Pozitivní právo v České republice pojem odklonů žádným způsobem nedefinuje. Teorie pracuje s několika definicemi, z nichž nejširší zahrnuje mezi odklony veškeré odchylky od standardního průběhu trestního řízení (nikoli však vyvedení řešení věci mimo trestní řízení). V dalším textu pracuji s pojmem

zastavení trestního stíhání, narovnání, podmíněné upuštění od podání návrhu na potrestání, řízení o schválení dohody o vině a trestu a odstoupení od trestního stíhání v řízení ve věcech mladistvých<sup>171</sup>. Jejich snahou je racionalizace trestního procesu, zmírnění zatížení trestních soudů méně závažnými kauzami, a v neposlední řadě i aktivní zapojení obviněného do narovnání vztahů s poškozeným. Zakotvení různých variant odklonů není v rozporu s Úmluvou, podmínkou však je dobrovolnost přikročení obviněného k vyřešení věci formou odklonu, neboť v opačném případě dochází k odepření práva na přístup k soudu<sup>172, 173</sup>. Správné používání odklonů však zvyšuje efektivitu trestního řízení včetně jeho výchovného působení, neboť akcentuje dobrovolné převzetí odpovědnosti pachatele trestného činu za jeho spáchání. Pozitivní efekt odklonů lze rovněž spatřovat v rychlosti vyřízení trestní věci a v nižší míře zásahů do života obviněného, který se dopustil méně závažného trestného činu, jinak vede řádný způsob života a již samotné probíhající trestní řízení pro něj představuje mimořádně stresující období.<sup>174</sup> Možnost aplikace odklonů tedy lze při dodržení určitých podmínek považovat za jev pozitivní. Rovněž konkrétní právní úprava v České republice, která respektuje požadavek dobrovolnosti takového řešení ze strany obviněného a další zásady, které umožňují efektivní používání odklonů<sup>175</sup>, je řešena dobře a vhodným způsobem doplňuje možnosti naplňování účelů trestního řízení.

---

odklonů v tomto širokém smyslu, avšak bez zahrnutí trestního příkazu, neboť ten se od ostatních forem odklonů výrazně odlišuje absencí účelu zvýšeného výchovného působení a bylo o něm pojednáno výše. K výkladu pojmu odklonů v českém právu viz FENYK, Jaroslav, Tomáš GRIVNA a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Trestní právo procesní*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 761, 762, nebo JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní: 3. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 740 – 742.

<sup>171</sup> JELÍNEK, Jiří a kolektiv, op. cit., s. 742.

<sup>172</sup> Rozsudek ESLP *Deweer proti Belgii* ze dne 27. února 1980, stížnost č. 6903/75, bod 49. V daném případě byl stěžovatel, stíhaný za cenový delikt, nucen stranou obžaloby buď přistoupit na narovnání a v jeho rámci zaplatit pokutu, nebo strpět uzavření svého obchodu až do rozhodnutí soudu, což by pro stěžovatele pravděpodobně bylo likvidační. ESLP proto rozhodl, že za takových podmínek se nemohlo jednat o dobrovolné vzdání se příslušných práv. V této souvislosti je třeba opět připomenout českou právní úpravu trestního příkazu – např. Jiří Jelínek poukazuje na skutečnost, že neexistence zákazu *reformationis in peius* po podání odporu by mohla být ze strany ESLP vnímána rovněž jako nežádoucí nátlak na to, obviněný přijal vyřízení své trestní věci formou odklonu i proti své vůli. (JELÍNEK, Jiří. *Trestní příkaz včera, dnes a zítra. Kriminální věda: časopis pro kriminální vědu a praxi*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2015, 48(2), s. 92.)

<sup>173</sup> Vyjádření souhlasu s aplikací odklonu je tak další z forem dobrovolného vzdání se práva na standardní průběh trestního řízení včetně práva být přítomen jednání soudu.

<sup>174</sup> ŠÁMAL, Pavel. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. 1. vyd. Praha: ASPI, 1999dotisk, s. 186, 187.

<sup>175</sup> K tomu podrobně viz ŠČERBA, Filip. Odklon jako sankční opatření. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2009, 8(2). Filip Ščerba zde jako jednu z podmínek efektivity odklonů vidí možnost uplatnit

Závěrem je třeba k právu obviněného na přítomnost soudnímu jednání dodat, že nestačí, že je obviněný přítomen pouze fyzicky. Obviněnému zároveň musí být dána možnost aktivně se soudního jednání účastnit a využívat všech svých práv k obhajobě, které mu právní řád přiznává<sup>176</sup>. Pokud jsou možnosti obviněného aktivně se účastnit soudního jednání omezeny nějakým tělesným hendikepem, např. smyslovou poruchou zraku či sluchu, je třeba obviněnému kompenzovat nevýhody spojené s jeho konkrétními zdravotními problémy, např. umožnit, aby byla obviněnému k dispozici osoba, která mu může být nápomocná, poskytnout mu tlumočnicka do znakové řeči apod.<sup>177</sup> Je rovněž povinností soudu zajistit vhodné podmínky při jednání, tedy např. postarat se o dostatečně dobrou akustiku v místnosti, v níž se ústní jednání koná<sup>178</sup>. Pokud je trestní řízení vedeno proti mladistvému, musí být jeho případ projednáván způsobem, který je přiměřený jeho vyspělosti, věku a emocionálním a intelektuálním schopnostem, a který je pro daného mladistvého srozumitelný, takže mu umožňuje reagovat na prováděné důkazy a uplatňovat veškerá další práva obhajoby<sup>179</sup>. Není porušením Úmluvy, pokud je právo být přítomen soudnímu jednání realizováno prostřednictvím videokonference. K tomu lze v některých státech přikročit v případě zvlášť nebezpečných obviněných, u nichž existují důvodné požadavky na zajištění větší bezpečnosti osob účastnících se soudního jednání. Pokud však již dojde k využití možnosti konat jednání prostřednictvím videokonference, je třeba pečlivěji dohlédnout na to, aby byla dodržena

---

je již v přípravném řízení, neboť jen tak mohou přispět ke snížení počtu kauz projednávaných přetíženými soudy.

<sup>176</sup> Rozsudek ESLP *Stanford proti Spojenému království* ze dne 23. února 1994, stížnost č. 16757/90, bod 26.

<sup>177</sup> Rozsudek ESLP *Timergaliyev proti Rusku* ze dne 14. října 2008, stížnost č. 40631/02, především body 58 – 60.

<sup>178</sup> Rozsudek ESLP *Stanford proti Spojenému království*, op. cit., bod 29. V této věci ovšem ESLP porušení Úmluvy neshledal, ačkoli připustil, že problémy s akustikou a srozumitelností mluveného projevu při soudním jednání by zakládaly porušení článku 6 Úmluvy mohlo. Stěžovatel v daném případě přesně takové porušení namítal. Podle provedené expertizy však akustika v předmětné jednací síni byla uspokojivá. Navíc stěžovatelův obhájce, který byl stěžovateli plně k dispozici, v tomto ohledu žádné problémy neměl a všechny relevantní informace stěžovateli zprostředkoval. To ESLP považoval za dostačující. Později, při řešení oprávněné neslyšícího obviněného na pomoc někoho, kdo mu umožní průběh jednání vnímat, ESLP odkazoval právě na toto své rozhodnutí. Poukázal na to, že není rozdíl mezi situacemi, kdy obviněný špatně slyší kvůli (z jeho pohledu) zhoršené akustice v jednací místnosti, a situacím, kdy obviněný špatně slyší kvůli zdravotním problémům – v obou případech má právo na pomoc někoho, kdo obsah jednání vyslechl bez potíží. (Viz Rozsudek ESLP *Timergaliyev proti Rusku*, op. cit., bod 53.)

<sup>179</sup> Rozsudek ESLP *Adamkiewicz proti Polsku* ze dne 2. března 2010, stížnost č. 45729/00, bod 70. Viz též rozsudek ESLP *V. proti Spojenému království* ze dne 19. prosince 1999, stížnost č. 24888/94, bod 87.

i ostatní práva umožňující provedení spravedlivého procesu, mezi něž patří dostatečný kontakt obviněného s jeho obhájcem.<sup>180</sup>

Lze tedy uzavřít, že přítomnost obviněného při jednání soudu je klíčovou podmínkou uplatňování veškerých procesních práv, která jsou mu přiznána. Pokud je obviněný jednání přítomen, musí mu být umožněno tato práva realizovat v plné míře. Zároveň je přítomnost obviněného zásadní pro objasnění skutkového stavu a pro posouzení osobních vlastností obviněného, což jsou skutečnosti přímo ovlivňující konečné rozhodnutí soudu ve věci, především pokud jde o výrok o uloženém trestu. Jedině v přítomnosti obviněného tak lze naplňovat oba hlavní účely trestního řízení, a sice provedení spravedlivého procesu a také potrestání skutečných pachatelů společensky výrazně nežádoucího jednání, které stát učinil trestným. Na právo obviněného být přítomen soudnímu jednání by se proto nemělo rezignovat – naopak o jeho přítomnost by mělo být vždy usilováno a k řízení v nepřítomnosti obviněného by mělo být přistupováno až ve chvíli, kdy jeho účast nelze rozumně dostupnými prostředky zajistit. Na druhé straně je však nutné umožnit jednání v nepřítomnosti obviněného, pokud obviněný odmítá pečovat o svá práva a jeho jediným cílem je trestní řízení zablokovat a v konečném důsledku zabránit vydání spravedlivého rozsudku. Obviněný nesmí spoléhat na to, že bude beztrestný, pokud se dovede účinně skrývat před spravedlností, a ve smyslu zásady *vigilantibus iura scripta sunt* musí být veden k tomu, aby se sám ve svém vlastním zájmu dostavil před soud a s využitím všech existujících nástrojů bránil svoji pravdu.

### **5.3. Právo na předvolání a kontradiktorní výslech svědka**

Právo „*vyslýchati nebo dát vyslýchat svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě*“ je právem obviněného výslovně zakotveným v článku 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy<sup>181</sup>. Patří

---

<sup>180</sup> Rozsudek ESLP *Marcello Viola proti Itálii* ze dne 5. října 2006, stížnost č. 45106/04, body 67 – 76.

<sup>181</sup> Rovněž pojem svědka je předmětem autonomního výkladu ESLP – podle jeho judikatury je svědkem též znalec, spoluobviněný či oběť – tedy prakticky každý, koho lze v trestním řízení vyslechnout. (KMEC, Jiří, KOSAR, David, KRATOCHVÍL, Jan a BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 811, 812. Podle judikatury ESLP.) Český trestní řád nicméně za svědka považuje pouze osobu odlišnou od obviněného či spoluobviněného, znalce, tlumočníka, orgánu činného v trestním řízení či obhájce, pokud tyto osoby mají uvedené specifické

mezi zvláštní aspekty práva na spravedlivý proces zaručeného v odst. 1 téhož článku, a proto v případech, kdy je namítáno jeho porušení, ESLP zkoumá, zda bylo „porušeno do takové míry, že mu (stěžovateli, pozn. autorky) byl upřen spravedlivý proces.“<sup>182</sup>

Pokud jde o právo obviněného nechat předvolat svědky ve svůj prospěch, je zásadním právě dovětek, že tak může činit „za stejných podmínek, jako svědků proti sobě“. To znamená, že se zde opět uplatní zásada rovnosti zbraní. Vnitrostátní soud, jehož úkolem je posuzovat přípustnost důkazu navrženého k provedení v hlavním líčení<sup>183</sup>, není povinen vyhovět návrhu obviněného na výslech jakéhokoli svědka. Pokud však výslech svědka odmítne, nesmí tak činit způsobem, který obviněného (resp. stranu obhajoby)<sup>184</sup> znevýhodňuje oproti straně obžaloby<sup>185</sup>. Kritériem při hodnocení přípustnosti důkazu musí být jeho užitečnost pro rozhodnutí – z toho vyplývá jak povinnost obviněného uvést, proč je výslech konkrétního svědka v daném případě důležitý<sup>186</sup>, tak povinnost soudu řádně odůvodnit rozhodnutí o tom, že se výslech svědka nepřipouští<sup>187</sup>. To zároveň předpokládá, že obviněný musí o výslech svědka požádat – pokud je obviněný pasivní a svědky ve svůj prospěch nenavrhuje, nemůže namítat porušení svého práva na spravedlivý proces vyplývající z neprovedení jejich výslechu<sup>188</sup>.

Při samotném provádění výslechů svědků je až na výjimky nutné zajistit jejich kontradiktornost – ta spočívá v možnosti obviněného rozporovat jeho výpověď a klást

---

postavení v dané trestní věci. (FRYŠTÁK, Marek. Procesní postavení svědka (poškozeného) a jeho výslech v přípravném řízení. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2014, **13**(10), s. 227.)

<sup>182</sup> Např. rozsudek ESLP *Balšán proti České republice* ze dne 18. července 2006, stížnost č. 1993/02, bod 35.

<sup>183</sup> Rozsudek ESLP *Bricmont proti Belgii* ze dne 7. července 1989, stížnost č. 10857/84, bod 89.

<sup>184</sup> Právo uvedené v článku 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy je právem obhajoby jako celku, nikoli pouze samotného obviněného. Proto porušením tohoto práva není, když je např. v přípravném řízení umožněno pouze obhájci, aby se účastnil některého z úkonů. (Rozhodnutí ESLP *Verdam proti Nizozemí* ze dne 31. srpna 1999, stížnost č. 35253/97.) Pokud jde o hlavní líčení, účast na něm nesmí být obviněnému odpírána, nicméně ani ESLP nevidí porušení Úmluvy, pokud je obviněný z jednacích síně na určitou dobu vyloučen z důvodu hrozby zastrašování svědka či z důvodu nevhodného chování obviněného při jednání, pokud je obviněný po návratu do jednacích síně s obsahem učiněné výpovědi seznámen a může se k ní vyjádřit. (REPÍK, Bohumil. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Vyd. 1. Praha: Orac, 2002, s. 202. Podle rozhodnutí Komise X. proti Dánsku ze dne 16. prosince 1981, DR, 27, s. 50.)

<sup>185</sup> Rozsudek ESLP *Tarau proti Rumunsku* ze dne 24. února 2009, stížnost č. 3584/02, bod 71.

<sup>186</sup> Rozsudek ESLP *Perna proti Itálii* ze dne 6. května 2003, stížnost č. 48898/99, bod 29.

<sup>187</sup> KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan a BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012., s. 814. Podle rozhodnutí ESLP *Sgarbi proti Itálii* ze dne 21. října 2008, stížnost č. 37115/06, oddíl 1.

<sup>188</sup> Rozsudek ESLP *Perna proti Itálii*, op. cit., bod 29.

svědkovi otázky, a to buď přímo v průběhu výpovědi, nebo později<sup>189</sup>. Podle judikatury ESLP se kontradiktorní výslech svědka bude konat zásadně v rámci hlavního líčení, pokud však není možné přítomnost svědka v této fázi trestního procesu zajistit, lze se spokojit i s tím, že byl výslech kontradiktorním způsobem proveden již v přípravném řízení<sup>190</sup>. Takovou výpověď je možné použít jako důkaz také, když v řízení před soudem daný svědek svou původně usvědčující výpověď změnil, popř. zcela odmítl v dané věci dále vypovídat<sup>191</sup>.

Mohou však nastat situace, že obviněný možnost být přítomen výslechu svědka či klást mu otázky v přípravném řízení neměl, a přesto svědka v řízení před soudem vyslechnout nelze. Důvodem může být skutečnost, že jeho současný pobyt není znám, že svědek po právu odepřel vypovídat, objektivně pozbyl schopnosti vypovídat, nebo že zemřel. Ani v těchto případech ale není možné obviněnému odepřít jeho právo vyplývající z článku 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy<sup>192</sup>. Aby soud mohl i za této situace založit na výslechu daného svědka odsuzující rozsudek, je třeba splnit přísné podmínky. Za prvé, z judikatury ESLP vyplývá, že taková svědecká výpověď nesmí k usvědčení obviněného ze spáchání trestného činu přispět rozhodující měrou či dokonce být jediným důkazem<sup>193</sup>. Za druhé, pokud jde o svědka, jehož pobyt není znám, musejí se orgány činné v trestním řízení aktivně snažit svědka vypátrat a jeho přítomnost na soudním jednání zajistit<sup>194</sup>. Za třetí ESLP, stejně jako v případě jiných práv, opět připouští eventualitu, že se obviněný svého práva na kontradiktorní výslech svědka vzdá. Pokud obviněný nebo jeho obhájce měli možnost být výslechu přítomni, této možnosti však nevyužili, a zároveň nebyly zjištěny závažné překážky, které by jim v jejich účasti bránily, nemohou namítat, že jejich práva byla porušena.<sup>195</sup>

---

<sup>189</sup> Rozsudek ESLP *Kostovski proti Nizozemí* ze dne 20. listopadu 1989, stížnost č. 11454/85, bod 41.

<sup>190</sup> Tamtéž.

<sup>191</sup> Rozhodnutí ESLP *Camilleri proti Maltě* ze dne 16. března 2000, stížnost č. 51760/99.

<sup>192</sup> Rozhodnutí ESLP *Fausciana proti Itálii* ze dne 1. dubna 2004, stížnost č. 4541/02.

<sup>193</sup> Rozsudek ESLP *Van Mechelen a další proti Nizozemí* ze dne 23. dubna 1997, stížnosti č. 21363/93, 21364/93 a další, bod 55. Výkladem toho, kdy je takový důkaz považován za rozhodující, se ESLP zabýval ve svém rozsudku *Al-Khavaja a Tahery proti Spojenému království* ze dne 15. prosince 2011, stížnost č. 26766/05 a 22228/06, bod 131. Jde podle něj o důkaz tak významný, že jej lze považovat za určující pro výsledek procesu. Tam, kde rozsudek vycházel i z dalších důkazů, záleží, jakou měrou přispěly k rozhodnutí ony. V rozhodnutí *V. C. proti Moldavsku* ze dne 12. října 2010, stížnost č. 25470/05, ESLP dokonce prohlásil, že pokud odsuzující rozsudek na výpovědích, při jejichž pořízení byla porušena práva obhajoby, nebyl založen vůbec, nemůže k porušení Úmluvy dojít.

<sup>194</sup> Rozsudek ESLP *Rachdad proti Francii* ze dne 13. listopadu 2003, stížnost č. 71846/01, body 23, 24.

<sup>195</sup> Rozhodnutí ESLP *Kopecký proti České republice* ze dne 30. března 2010, stížnost č. 32456/04.

V České republice je v rámci standardního přípravného řízení možné vyslýchat svědky, pokud hrozí ztráta důkazní hodnoty daného svědka, nebo pokud se jedná o neodkladný nebo neopakovatelný úkon<sup>196</sup>. Neodkladnému či neopakovatelnému úkonu musí být v souladu s § 158a trestního řádu přítomen soudce. Výsledky svědků, které nebyly v přípravném řízení provedeny jako neodkladné či neopakovatelné, by měly být později pokud možno opakovány za účasti obviněného nebo jeho obhájce<sup>197</sup>. § 211 trestního řádu potom stanoví případy, v nichž je možné protokol o výsledku svědka přečíst v hlavním líčení; jedním z nich je právě následná nedostupnost svědka z důvodu jeho smrti, nezvěstnosti, nedosažitelnosti, z důvodu dlouhodobého pobytu v cizině či onemocnění chorobou, která natrvalo či po dohlednou dobu znemožňuje provedení jeho výslechu<sup>198</sup>. Přestože to trestní řád výslovně neuvádí, je nutné, aby v případech, kdy se v hlavním líčení čte výpověď svědka, kterému obhajoba neměla možnost klást otázky, případný odsuzující rozsudek nebyl založen výlučně nebo v rozhodující míře na této výpovědi. Vyplývá to z vázanosti České republiky Úmluvou, včetně jejího výkladu činěného ESLP.<sup>199</sup>

Kontradiktornosti trestního řízení v souvislosti s výslechem svědků mají rovněž napomáhat ustanovení § 89 odst. 2 trestního řádu ve spojení s ustanovením § 215 odst. 2 trestního řádu, která umožňují každé ze stran nejen důkaz vyhledat, předložit, nebo navrhnout, ale také provést v hlavním líčení. To se týká též výslechu svědka. Zejména půjde o svědky vyslýchané na návrh té které strany či svědky, které strana opatřila a předložila. Využívání možnosti výslechu svědka přímo stranou obhajoby v hlavním líčení se však zvyšovalo jen pozvolna<sup>200</sup>. Vedlo k tomu zřejmě hned několik důvodů: Za prvé byly žádosti o provedení výslechu svědka ze strany obhajoby zpočátku zřejmě

---

<sup>196</sup> § 158 odst. 9 trestního řádu. V rozšířeném přípravném řízení je možné provádět dokazování i v širším rozsahu, pokud je to nezbytné pro rozhodnutí státního zástupce (viz § 169 odst. 1 trestního řádu).

<sup>197</sup> Viz § 164 odst. 4 trestního řádu.

<sup>198</sup> § 211 odst. 2 trestního řádu.

<sup>199</sup> Viz rozhodnutí ESLP *Fausciana proti Itálii*, op. cit. Podle ESLP nelze odeprít obviněnému právo vyplývající z článku 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy „jen“ proto, že daný právní řád umožňuje založit soudní rozhodnutí na výpovědích později nedostupných svědků, které byly učiněny již v přípravném řízení bez účasti obviněného či jeho obhájce.

<sup>200</sup> Ust. § 215 odst. 2 bylo do trestního řádu zavedeno novelou č. 292/1993 Sb., jeho znění bylo pak doplněno a pozměněno již zmiňovanou novelou č. 265/2001 Sb.

negativně hodnoceny ze strany předsedů senátů<sup>201</sup> z toho důvodu, že jimi byly považovány za projev nedůvěry vůči své osobě či přímo soudu<sup>202</sup>. Za druhé soudci sami cítili určité pochybnosti ohledně věrohodnosti svědků navrhaných a zároveň vyslychaných stranou obhajoby, zvláště s ohledem na to, že ve většině případů s těmito svědky obhájci již předem hovořili, aby se ujistili, že svědek představuje důkaz ve prospěch obhajoby<sup>203</sup>. Konečně je poměrně obtížné zajistit procesní správnost vedení výslechu, pokud jej má provádět sám obviněný, který v řízení není zastoupen obhájcem<sup>204</sup>. Z těchto důvodů byli obhájci zprvu opatrní a o umožnění vyslechnout svědka ve prospěch strany obhajoby často raději neusilovali. Existence těchto důvodů rovněž vedla zákonodárce k tomu, že straně obhajoby ponechal možnost volby ohledně toho, zda požádá předsedu senátu, aby mohla sama provést výslech svědků navrhnutých ve svůj prospěch, nebo zda takový výslech přenechá předsedovi senátu. Smyslem takového nevyužití možnosti obhajoby vyslychat svědka ve svůj prospěch je snaha posílit věrohodnost svědka – tímto způsobem obhajoba dává soudu najevo, že výslech nebyl předem připraven a secvičen, a poskytuje tak soudu prostor pro lepší zhodnocení věrohodnosti daného svědka. Trestní řád nedává předsedovi senátu možnost, aby vyzval obhájce či samotného obviněného k provedení důkazu, který strana obhajoby sama navrhla.<sup>205</sup> Jinak je tomu u strany obžaloby – § 180 odst. 3 trestního řádu předsedovi senátu výslovně umožňuje, aby státního zástupce k provedení důkazů podporujících obžalobu vyzval. Zavedení výše popsané možnosti obou stran provádět v hlavním líčení důkazy ve svůj prospěch nepochybně mělo za cíl zvýšit kontradiktornost trestního řízení a ruku v ruce s ní i rovnost zbraní. Domnívám se, že nerovný přístup k možnému uložení povinnosti daný důkaz je jedním z projevů *favor defensionis*, který vyvažuje nevýhodné postavení strany obhajoby. V tomto případě jde o oslabení spjaté s možnými předsudky ze strany soudu vůči důkazům, které opatřila obhajoba, která (na rozdíl od strany obžaloby) nevystupuje jakožto ochránce veřejného zájmu.

---

<sup>201</sup> To se týká též samosoudců, neboť samosoudce má podle § 314b odst. 4 stejná práva a povinnosti jako předseda senátu nebo senát.

<sup>202</sup> VANTUCH, Pavel. Může předseda senátu vyzvat obhájce, aby provedl důkaz, který navrhla strana obhajoby? *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2004, 3(8), s. 236.

<sup>203</sup> VANTUCH, Pavel, op. cit., s. 238.

<sup>204</sup> VANTUCH, Pavel, op. cit., s. 239.

<sup>205</sup> VANTUCH, Pavel, op. cit., s. 237.



V rámci praktické aplikace požadavků na kontradiktorní výslech svědka a tedy plné respektování práv obviněného plynoucích z článku 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy činí specifické obtíže situace, v nichž je třeba vyslechnout svědky, jimž v důsledku jimi podaných výpovědí hrozí újma na životě, zdraví či svobodě, nebo existuje riziko, že budou stejným způsobem ohroženy jejich rodiny. Podle ESLP článek 6 Úmluvy nevyžaduje, aby v rámci spravedlivého procesu byla brána do úvahy též práva svědků – k ochraně těchto práv nicméně směřují jiná ustanovení Úmluvy, která je také třeba respektovat<sup>206</sup>. Ohroženého svědka je proto možné chránit tím, že bude vyslechnut jakožto svědek utajený<sup>207</sup>. Pro použití výpovědi utajeného svědka jako podklad pro vydání odsuzujícího rozsudku rovněž existují pravidla, která je třeba zachovat, aby o proběhnutém procesu bylo možné hovořit jako o procesu spravedlivém. ESLP vymezil konkrétně tři kritéria: Pravděpodobně nejdůležitějším je význam výpovědi utajovaného svědka pro vydání odsuzujícího rozsudku. I zde platí, že taková výpověď nesmí být rozhodujícím nebo dokonce jediným důkazem, na němž bylo odsouzení založeno<sup>208</sup>. Druhým důležitým měřítkem spravedlivosti procesu v tomto ohledu je závažnost důvodů, pro něž bylo k utajení svědka přistoupeno<sup>209</sup>. Za třetí je vyžadováno, aby obtíže způsobené obhajobě utajením svědka byly dostatečně kompenzovány<sup>210</sup>. Za vhodná opatření ESLP považuje různé způsoby, které umožňují obviněnému posoudit (a případně zpochybnit) věrohodnost utajeného svědka – jde tedy především o výslech svědka, který se nachází v jiné místnosti, prostřednictvím audiovizuální techniky, možnost pokládat svědkovi otázky prostřednictvím orgánu činného v trestním řízení či dodatečné přehrání audiovizuálního záznamu výslechu obviněnému. Protože jde právě o věrohodnost svědka a jeho bezprostředních reakcí, které musí mít obviněný možnost posoudit, je přípustné utajenému svědkovi např. namaskovat obličej nebo změnit barvu hlasu.<sup>211</sup>

---

<sup>206</sup> Rozsudek ESLP *Doorson proti Nizozemí* ze dne 26. března 1996, stížnost č. 20524/92, bod 70.

<sup>207</sup> Záleží na okolnostech konkrétního případu, zda je třeba utajit spíše jméno, bydliště, adresu zaměstnání, nebo podobu svědka.

<sup>208</sup> Rozsudek ESLP *Doorson proti Nizozemí*, op. cit., bod 76.

<sup>209</sup> K tomu podrobně viz KMEC, Jiří, KOSAR, David, KRATOCHVÍL, Jan a BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 826.

<sup>210</sup> Rozsudek ESLP *Doorson proti Nizozemí*, op. cit., bod 72. Zde se projevuje podobný přístup jako u práva obviněného být přítomen jednání soudu, kde ESLP požadoval kompenzaci hendikepů obviněného, které mu znemožňovaly jednání se aktivně účastnit.

<sup>211</sup> KMEC, Jiří, KOSAR, David, KRATOCHVÍL, Jan a BOBEK, Michal, op. cit., s. 828, 829.

Ze všech výše uvedených zásad provádění kontradiktorního výslechu svědků je zřejmé, že právo obviněného na obhajobu a na seznámení se s relevantními důkazy, které budou sloužit jako podklad pro vydání rozsudku o jeho vině či nevině, včetně možnosti předložené důkazy zpochybňovat či vyvracet, patří mezi zásadní práva obviněného, která mohou být omezována jen z velmi závažných důvodů. Nejsou to však práva absolutní – v případě jejich střetu s jinými právy či oprávněnými zájmy je vždy třeba obě práva poměřit a rozhodnout, které z nich dostane v daném případě přednost. Na tomto závěru se ESLP shodl s českým Ústavním soudem – konkrétně v případech utajených svědků oba konstatovali, že omezit práva na obhajobu je možné až tehdy, když ochranu práv svědka nelze zajistit jinak než jeho utajením. Podle obou musí být použito vždy takového opatření, které je pro práva obviněného nejméně restriktivní. V demokratickém právním státu, který je někdy nucen chránit několik skupin práv zároveň, však musí být dbáno na minimalizaci negativních dopadů do všech těchto oblastí.<sup>212</sup>

---

<sup>212</sup> Rozsudek ESLP *Van Mechelen a další proti Nizozemí* ze dne 23. dubna 1997, stížnosti č. 21363/93, 21364/93 a další, bod 58. Dále náleží Ústavního soudu ze dne 22. října 2001, sp. zn. IV. ÚS 37/01, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod číslem 154/2001, svazek 24, a náleží Ústavního soudu ze dne 3. března 1999, sp. zn. III. ÚS 210/98, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení pod číslem 33/1999, svazek 13.

## 6. Závěr

Základem kontradiktornosti trestního řízení je rozdělení procesních funkcí mezi dvě odlišné procesní strany, obžalobu a obhajobu, a nezávislý orgán nadaný rozhodovací pravomocí, tedy soud. Obžalobě a obhajobě jakožto dvěma procesním stranám, které mají v daném řízení do značné míry protichůdné zájmy, musí být umožněno být v řízení aktivní, ovlivňovat je ve svůj prospěch a mít možnost reagovat na skutečnosti a důkazy přednesené protistranou. V trestním procesu nebývá problém zajistit tato práva straně obžaloby, která je zpravidla obžalobou veřejnou a která jako taková disponuje řadou pravomocí, díky nimž má „navrch“ nad stranou obhajoby. Proto je při definování kontradiktorního procesu kladen důraz na práva obviněného – tomu musí být v kontradiktorním trestním řízení umožněno být přítomen provádění nejdůležitějších důkazů proti němu, aktivně se účastnit projednávání jeho trestní věci před soudem, navrhopat a případně provádět důkazy ve svůj prospěch a využívat všech práv obhajoby buď osobně, nebo s pomocí obhájce.

Jak bylo nastíněno v úvodu této práce, kontradiktornost a její uplatňování v trestním řízení patří mezi důležité otázky dlouhodobě uvažované reformy trestního práva procesního. V úmyslu posílit prvky kontradiktorního řízení zákonodárce navrhuje řadu radikálních zásahů do trestního řízení, jak ho známe dnes – jde především o nové postavení státního zástupce v soudním stadiu trestního řízení a jeho povinnost unést důkazní břemeno, které na něj dolehne s podáním obžaloby. Zároveň se však zdá, že se zákonodárce není ochoten vzdát státního zástupce coby ochránce veřejného zájmu, který je povinen aktivně vyhledávat důkazy jak v neprospěch, tak ve prospěch obviněného. Tyto dva požadavky jsou spolu ovšem jen velmi těžko slučitelné a podle mě pramení ze směsi touhy přiblížit se adverzárnímu modelu trestního řízení, který se mnohdy jeví jako více kontradiktorní již ze své podstaty, a odhodlání neslevit z tradice trestního řízení inkvizičně obžalovacího, typického pro kontinentální Evropu, v němž je větší důraz kladen na zjištění materiální pravdy než na souboj stran. Osobně jsem toho názoru, že takový zásah do českého trestního procesu by k jeho zlepšení ani ke zvýšení jeho kontradiktornosti nevedl. Na základě toho, jak jsem kontradiktorní řízení charakterizovala na předešlých stránkách, bych se spíše přikláběla k zavedení

institutu vyšetřujícího soudce do přípravného řízení, jehož úkolem by bylo nestranně rozhodovat o sporech mezi obhajobou a obžalobou v rámci přípravného řízení, nebo ke zrušení části ustanovení § 176 odst. 1 trestního řádu, podle něhož státní zástupce soudu společně s obžalobou překládá spisy včetně příloh, a umožňuje tak soudu seznámit se s poklady, které mohou hrát roli při rozhodování o vině a trestu ještě předtím, než soud obviněného spatří. Rovněž ke zvážení je změna v řešení institutu trestního příkazu, neboť jeho současná právní úprava s sebou nese celou řadu pro obviněného negativních důsledků.

Domnívám se, že pojem kontradiktorního trestního řízení, který vnikl na půdě Evropského soudního dvora při aplikaci Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, je nutné chápat v souladu s jeho autonomním významem. Nelze je tedy zaměňovat s adverzárním řízením uplatňovaným v angloamerické právní kultuře, ale je třeba je chápat širěji jako řízení, v němž existuje respekt k právům obviněného. Ten je rovnoprávným účastníkem trestního řízení s širokou paletou možností ovlivňovat jeho výsledek, nikoli pouhým objektem vyšetřování, jehož údělem je nečinně čekat na vynesení rozsudku. V tomto významu je kontradiktornost trestního řízení možná jak v angloamerické, tak v kontinentální právní kultuře, a představuje v určitý výsek mnoha práv, která ve svém celku tvoří právo na spravedlivý proces – právo ve své šířce obtížně uchopitelné, avšak naprosto klíčové, neboť pouze jeho prostřednictvím je možné realizovat ochranu všech ostatních práv, ať už je zaručují mezinárodní dokumenty, nebo národní předpisy.

## 7. Seznam použité literatury

### Monografie a odborné publikace:

DELMAS-MARTY, Mireille a SPENCER, John R. *European criminal procedures*. 1st pbk. ed. New York: Cambridge University Press, 2005. Cambridge studies in international and comparative law (Cambridge, England: 1996). ISBN 978-052-1678-483.

FENYK, Jaroslav. *Veřejná žaloba: DÍL PRVNÍ Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby*. Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001. Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky – svazek 62.

FENYK, Jaroslav, GRIVNA, Tomáš a CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Trestní právo procesní*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-750-8.

GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6., aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-454-1.

HARRIS, David, O'BOYLE, Michael, WARBRICK, Colin a et al. *Law of the European Convention on Human Rights*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2009. ISBN 978-0-406-90594-9.

CHMELÍK, Jan. *Trestní řízení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. Monografie (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-488-6.

IVOR, Jaroslav a kolektiv. *Trestné právo procesné*. První vydání. Bratislava: IURA EDITION, 2006. ISBN 80-8078-0101-X.

JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní: 3. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013. Student (Leges). ISBN 978-80-87576-44-1.

MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4., přeprac. vyd., V nakl. Leges vyd. 1. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4.

MOLEK, Pavel. *Právo na spravedlivý proces*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Lidská práva. ISBN 978-80-7357-748-3.

MRKÝVKA, Petr a VESELÁ, Renata. *Vybrané otázky z dějin kanonického práva*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1992. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 2. ISBN 80-901-1022-3.

REPÍK, Bohumil. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Vyd. 1. Praha: Orac, 2002. Výběrové texty. ISBN 80-861-9957-6.

SELTENREICH, Radim. *Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právnická učebnice*. 3., upr. vyd. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-54-7.

STORCH, František, SPÁČIL, Jiří (ed.). *Řízení trestní rakouské*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. Klasická právnická díla (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-651-6.

SVÁK, Ján. *Ochrana lidských práv: (z pohledu judikatury a doktríny štrasburských orgánov ochrany práv)*. Bratislava: Poradca podnikateľa, 2003. ISBN 80-88931-19-3.

ŠÁMAL, Pavel. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. 1. vyd. Praha: ASPI, 1999dotisk. ISBN 80-859-6389-2.

WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní: První část - Řízení nalézací*. 7., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde Praha, 2014. ISBN 978-80-7201-940-3.

## **Komentáře**

KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan a BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0.

## **Příspěvky ve sbornících**

FENYK, Jaroslav (ed.). *Zásada kontradiktorní v trestním řízení anglosaského a kontinentálního typu. Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. 1. vyd. Praha: LexisNexis CZ, 2007. ISBN 978-80-86920-25-2.

ŠTĚPÁN, Jan. *Minulost a budoucnost evropského trestního řízení (k úvahám o rekodifikaci trestního řádu)*. *Právnická fakulta Univerzity Karlovy 1348-1998: jubilejní sborník*. Vyd. 1. Praha, 1998, 126 - 142. ISBN 80-85889-15-3.

RŮŽIČKA, Miroslav. *Věcný záměr trestního řádu – aktuální stav. Rekodifikace trestního práva procesního: (aktuální problémy)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze,

Právnická fakulta, ediční středisko, v nakladatelství Eva Rozkotová - IFEC, 2008. ISBN 978-80-87146-13-2.

### **Časopisecké články:**

BAXA, Josef. Reforma trestního řízení – geneze jejího vzniku a její cíle. *Bulletin advokacie*. Praha: Česká advokátní komora, 2001, (11-12). ISSN 1210-6348.

FRYŠTÁK, Marek. Procesní postavení svědka (poškozeného) a jeho výslech v přípravném řízení. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2014, **13**(10). ISSN 1213-5313.

JELÍNEK, Jiří. Trestní příkaz včera, dnes a zítra. *Kriminalistika: časopis pro kriminalistickou teorii a praxi*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2015, **48**(2). ISSN 1210-9150.

KRISTKOVÁ, Alena. Komparativní pohled na kontinentální trestní řízení. *Trestní právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, **XIX**(3), 5 - 11. ISSN 1211-2860.

PÚRY, František. Návrh na zrušení pravomocného rozsudku v řízení proti uprchlému a Usnesení soudu o zrušení pravomocného rozsudku v řízení proti uprchlému. *Trestněprávní revue: Vzory trestních podání s komentářem*. Praha: C. H. Beck, 2004, **3**(3), 2. ISSN 1213-5313.

ŠČERBA, Filip. Odklon jako sankční opatření. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2009, **8**(2). ISSN 1213-5313.

VANTUCH, Pavel. Může předseda senátu vyzvat obhájce, aby provedl důkaz, který navrhla strana obhajoby? *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2004, **3**(8). ISSN 1213-5313.

VANTUCH, Pavel. Trestní příkaz, podmínky pro jeho vydání a možnosti obhajoby. *Trestní právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, **17**(7-8). ISSN 1211-2860.

VLK, Václav. Iluze kontradiktorního procesu a co s ní? *Trestní právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, **17**(1). ISSN 1211-2860.

**Judikatura Evropského soudu pro lidská práva, dostupná z online databáze <http://hudoc.echr.coe.int/>**

Rozsudek ESLP *Delcourt proti Belgii* ze dne 17. ledna 1970, stížnost č. 2689/65

Rozsudek ESLP *Golder proti Spojenému království* ze dne 21. února 1975, stížnost č. 4451/70

Rozsudek ESLP *Engel a další proti Nizozemí* ze dne 8. června 1976, stížnosti č. 5100/71 a další

Rozsudek ESLP *Irsko proti Spojenému království* ze dne 18. ledna 1978, stížnost č. 5310/71

Rozsudek ESLP *Airey proti Irsku* ze dne 9. října 1979, stížnost č. 6289/73

Rozsudek ESLP *Winterwerp proti Nizozemí* ze dne 24. října 1979, stížnost č. 6301/73

Rozsudek ESLP *Deweert proti Belgii* ze dne 27. února 1980, stížnost č. 6903/75

Rozsudek ESLP *Goddi proti Itálii* ze dne 9. dubna 1984, stížnost č. 8966/80

Rozsudek ESLP *Campbell a Fell proti Spojenému království* ze dne 28. června 1984, stížnosti č. 7819/77, 7878/77

Rozsudek ESLP *Colozza proti Itálii* ze dne 12. února 1985, stížnost č. 9024/80

Rozsudek ESLP *Sanchez-Reisse proti Švýcarsku* ze dne 21. října 1986, stížnost č. 9862/82

Rozsudek ESLP *Ekbatani proti Švédsku* ze dne 26. května 1988, stížnost č. 10563/83

Rozsudek ESLP *Bricmont proti Belgii* ze dne 7. července 1989, stížnost č. 10857/84

Rozsudek ESLP *Kostovski proti Nizozemí* ze dne 20. listopadu 1989, stížnost č. 11454/85

Rozsudek ESLP *Kamasinski proti Rakousku* ze dne 19. prosince 1989, stížnost č. 9783/82

Rozsudek ESLP *Brozicek proti Itálii* ze dne 19. prosince 1989, stížnost č. 10964/84

Rozsudek ESLP *Brandstetter proti Rakousku* ze dne 28. srpna 1991, stížnosti č. 11170/84, 12876/87 a 13468/87

Rozsudek ESLP *F.C.B. proti Itálii* ze dne 28. srpna 1991, stížnost č. 12151/86

Rozsudek ESLP *Borgers proti Belgii* ze dne 30. října 1991, stížnost č. 12005/86

Rozsudek ESLP *Edwards proti Spojenému království* ze dne 16. prosince 1992, stížnost č. 13071/87

Rozsudek ESLP *Hennings proti Německu* ze dne 16. prosince 1992, stížnost č. 12129/86

Rozsudek ESLP *Stanford proti Spojenému království* ze dne 23. února 1994, stížnost č. 16757/90



Rozsudek ESLP *Doorson proti Nizozemí* ze dne 26. března 1996, stížnost č. 20525/92

Rozsudek ESLP *Nideröst-Huber proti Švýcarsku* ze dne 18. února 1997, stížnost č. 18990/91

Rozsudek ESLP *Mantovanelli proti Francii* ze dne 18. března 1997, stížnost č. 21497/93

Rozsudek ESLP *Van Mechelen a další proti Nizozemí* ze dne 23. dubna 1997, stížnosti č. 21363/93, 21364/93 a další

Rozsudek ESLP *Van Geyseghem proti Belgii* ze dne 21. ledna 1999, stížnost č. 26103/95

Rozsudek ESLP *Pélissier a Sassi proti Francii* ze dne 25. března 1999, stížnost č. 25444/94

Rozhodnutí ESLP *Verdam proti Nizozemí* ze dne 31. srpna 1999, stížnost č. 35253/97

Rozsudek ESLP *V. proti Spojenému království* ze dne 19. prosince 1999, stížnost č. 24888/94

Rozsudek ESLP *Cooke proti Rakousku* ze dne 8. února 2000, stížnost č. 25878/94

Rozsudek ESLP *Rowe a Davis proti Spojenému království* ze dne 16. února 2000, stížnost č. 28901/95

Rozsudek ESLP *Krčmář a další proti České republice* ze dne 3. března 2000, stížnost č. 35376/97

Rozhodnutí ESLP *Camilleri proti Maltě* ze dne 16. března 2000, stížnost č. 51760/99

Rozsudek ESLP *Medenica proti Švýcarsku* ze dne 14. června 2001, stížnost č. 20491/92

Rozsudek ESLP *Atlan proti Spojenému království* ze dne 19. června 2001, stížnost č. 36533/97

Rozsudek ESLP *Perna proti Itálii* ze dne 6. května 2003, stížnost č. 48898/99

Rozsudek ESLP *Rachdad proti Francii* ze dne 13. listopadu 2003, stížnost č. 71846/01

Rozhodnutí ESLP *Fausciana proti Itálii* ze dne 1. dubna 2004, stížnost č. 4541/02

Rozsudek ESLP *Milatová a další proti České republice* ze dne 21. června 2005, stížnost č. 61811/00

Rozsudek ESLP *Balšán proti České republice* ze dne 18. července 2006, stížnost č. 1993/02

Rozsudek ESLP *Marcello Viola proti Itálii* ze dne 5. října 2006, stížnost č. 45106/04

Rozsudek ESLP *Hermi proti Itálii* ze dne 18. října 2006, stížnost č. 18114/02

Rozsudek ESLP *Verdu Verdu proti Španělsku* ze dne 15. února 2007, stížnost č. 43432/02

Rozsudek ESLP *Antunes a Pires proti Portugalsku* ze dne 21. června 2007, stížnost č. 7623/04

Rozsudek ESLP *Mitreovski proti Makedonii* ze dne 21. června 2007, stížnost č. 33046/02

Rozsudek ESLP *Timergaliyev proti Rusku* ze dne 14. října 2008, stížnost č. 40631/02

Rozsudek ESLP *Tarau proti Rumunsku* ze dne 24. února 2009, stížnost č. 3584/02

Rozsudek ESLP *Adamkiewicz proti Polsku* ze dne 2. března 2010, stížnost č. 45729/00

Rozhodnutí ESLP *Kopecký proti České republice* ze dne 30. března 2010, stížnost č. 32456/04

Rozsudek ESLP *Hudáková a další proti Slovensku* ze dne 27. dubna 2010, stížnost č. 23083/05

Rozsudek ESLP *Andreescu proti Rumunsku* ze dne 8. června 2010, stížnost č. 19452/02

Rozhodnutí ESLP *V. C. proti Moldavsku* ze dne 12. října 2010, stížnost č. 25470/05

Rozsudek ESLP *Al-Khavaja a Tahery proti Spojenému království* ze dne 15. prosince 2011, stížnosti č. 26766/05 a 22228/06

### **Judikatura soudů v České republice**

Nález Ústavního soudu ze dne 3. března 1999, sp. zn. 210/98, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení pod číslem 33/1999, svazek 13

Nález Ústavního soudu ze dne 9. září 1999, sp. zn. IV. ÚS 202/99, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod číslem 121/1999, svazek 15

Nález Ústavního soudu ze dne 22. října 2001, sp. zn. IV. ÚS 37/01, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod číslem 154/2001, svazek 24

Nález Ústavního soudu ze dne 31. října 2001, sp. zn. Pl. ÚS 15/01, publikovaném ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod číslem 164/2001, svazek 24

Nález Ústavního soudu ze dne 25. června 2002, sp. zn. Pl. ÚS 36/01, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod číslem 80/2002, svazek 26

Nález Ústavního soudu ze dne 29. listopadu 2010, sp. zn. I. ÚS 2881/09, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod číslem 238/2010, svazek 59

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 11. července 2007, sp. zn. 6 AS 55/2006, publikovaný ve Sbírce rozhodnutí Nejvyššího správního soudu pod číslem 1351/2007, svazek 11

### **Internetové zdroje**

LANGBEIN, John H. Shaping the Eighteenth-Century Criminal Trial: A View from the Ryder Sources. *Chicago Law Review* [online]. 1983 [cit. 2016-03-30]. Dostupné z: [http://digitalcommons.law.yale.edu/fss\\_papers/546](http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/546)

TOMA, Elisa. The Principle of Equality of Arms – Part of the Right to a Fair Trial. *Law Review: International Journal of Law and Jurisprudence Online Semiannually Publication* [online]. Union of Jurists of Romania and Universul Juridic Publishing House, 2011(3), 12 [cit. 2016-03-11]. ISSN 2246-9435. Dostupné z: <http://www.internationallawreview.eu/article/the-principle-of-equality-of-arms-part-of-the-right-to-a-fair-trial>

Webové stránky Rady Evropy: *Council of Europe* [online]. [cit. 2016-03-14]. Dostupné z: [www.coe.int](http://www.coe.int)

### **Ostatní zdroje**

BRADNOVÁ, Hana. *Encyklopedický slovník*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1993. Klub čtenářů (Odeon). ISBN 80-207-0438-8.

## 8. Shrnutí

Předmětem této diplomové práce je zásada kontradiktornosti trestního řízení a způsob, jakým je v současné době uplatňována.

Práce se skládá z šesti základních kapitol. Po stručném úvodu v první kapitole se kapitola druhá zaměřuje na koncept kontradiktorního trestního řízení v soudobé teorii a představuje možné přístupy k tomu, co kontradiktornost trestního řízení je nebo by měla být. Zároveň se dotýká terminologického problému, který spočívá v překladu anglického výrazu *adversarial proceedings* vyskytujícího se v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva, který pojem kontradiktorního trestního řízení ve smyslu, v jakém je používán v této práci, vyložil. Tento anglický výraz je v originálním znění problematický, neboť může vést k záměně adverzárního trestního řízení typického pro země s angloamerickou právní kulturou a kontradiktorního řízení, které definoval právě Evropský soud pro lidská práva a které může být (a ve skutečnosti je) uplatňováno v rámci trestního řízení jak v zemích s angloamerickou, tak v zemích s kontinentální právní kulturou.

Třetí kapitola je rozdělena do tří podkapitol. První dvě se zabývají vývojem adverzárního a inkvizičního (inkvizičně-obžalovacího) modelu trestního řízení a tím, co tyto dva základní modely trestního řízení mají společného, nebo v čem se naopak liší. Třetí pak shrnuje, proč oba tyto typy trestního řízení mohou být kontradiktorní.

Protože byl princip kontradiktornosti trestního řízení vyvozen z práva osoby, proti níž bylo vzneseno trestní obvinění, na spravedlivý proces zakotveného v článku 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, čtvrtá a pátá kapitola, které jsou těžištěm této práce, jsou zaměřeny především na relevantní judikaturu Evropského soudu pro lidská práva. U jednotlivých práv vyplývajících z Úmluvy je zároveň vždy zmíněna související právní úprava v České republice.

Čtvrtá kapitola, která je rozdělena do tří podkapitol, se konkrétně zaměřuje nejprve na význam Úmluvy, načež přesouvá svoji pozornost k úpravě práva na spravedlivý proces jak v rámci Úmluvy, tak v právním řádu České republiky. Pátá kapitola, která je rovněž členěna do tří podkapitol, se pak věnuje jednotlivým zásadám či právům, které jsou se zásadou kontradiktornosti trestního řízení v těsném sepjatí – jedná se o zásadu rovnosti zbraní, právo obviněného být přítomen soudnímu jednání a právo na kontradiktorní výslech svědků.

Závěry, ke kterým jsem ve své práci dospěla, jsou shrnuty v poslední, šesté kapitole. Jde především o to, co zásada kontradiktornosti trestního řízení vlastně znamená a jak důležitou pozici v rámci trestního řízení zaujímá. Tato závěrečná kapitola rovněž obsahuje několik návrhů, jak upravit české trestněprocesní předpisy tak, aby lépe naplňovaly požadavky kontradiktorního trestního řízení.

## 9. Summary

The purpose of my thesis is to provide an analysis of the principle of contradictoriness and its application in criminal proceedings. I have decided to use the term “contradictory proceedings” even though The European Court of Human Rights that developed the concept usually uses the term “adversarial proceedings”. The reason consists in the difference between adversarial proceedings as a special kind of criminal proceedings which is typical for countries within the Anglo-American legal culture and adversarial/contradictory proceedings as a wider concept of proceedings which is based on a respect for the rights of people charged with criminal offences and which can be (and actually is) used both within the Anglo-American legal system and the legal system of the countries in the continental Europe. In this sense, the correct translation into Czech language is “*kontradiktorní řízení*”.

The thesis is composed of six basic chapters. Chapters One and Two provide introduction, presenting some theoretical approaches to what contradictory proceedings could or should be.

Chapter Three is subdivided into three subchapters. First two of them examine the evolution of adversarial and inquisitorial models of criminal proceedings, dealing with their similarities and differences. The third one summarizes why both of the systems can be contradictory.

As the principle of contradictoriness have been inferred from the right of a person charged with a criminal offence to a fair trial regulated in the Article 6 of The European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, chapters Four and Five, the substantial parts of this work, are concentrated on relevant judgments of European Court of Human Rights. The related Czech statutory regulation is described together with the explication of rights based on The Convention.

Particularly, Chapter Four, consisting of three subchapters, firstly focuses on the significance of The Convention and then shifts its attention to the right to a fair trial regulated both in The Convention and in the related Czech legal regulations. Chapter Five, composed of three subchapters as well, concentrates on different principles or rights closely related to the principle of contradictoriness – the principle

of equality of arms, the right of the accused to be present at the hearing and the right to examine the witnesses in a contradictory way.

Conclusions are drawn in the Chapter Six. In this last chapter, I summarize what the principle of contradictoriness is and how important role it plays in criminal proceedings. Chapter Six also includes several suggestions of improvements within the Czech legislation regulating criminal procedure so that the requirements of the principle of contradictoriness are met in a better way.

## **10. Název diplomové práce v anglickém jazyce**

The Principle of Contradictority and Its Application in Criminal Proceedings

## **11. Klíčová slova – Keywords**

zásada kontradiktornosti - principle of contradictority

kontradiktorní řízení - contradictory/adversarial proceedings

spravedlivý proces - fair trial